

CSÁSZÁRKORI TELEP MISKOLC-SZIRMÁN

K. VÉGH KATALIN

Miskolc délkeleti részén, *Szirmán*, a Sajó jobb partján, a Holt-Sajónak nevezett rész *Sóskás* nevű, a folyó felé magasodó kiemelkedésén 1964 tavaszán, az áradás következtében leszakadt partoldalban edénytöredékek, telepjelenségek kerültek elő. Ezért 1964 és 1965 nyarán leletmentést végeztünk, amelynek során 555 m² felületen római kori telep maradványait tártuk fel (1–2. kép). A lelőhelyről korábban, 1946–47-ben is jutottak a miskolci múzeumba edénytöredékek.¹

Az 1964-es leletmentéskor a korlátozott lehetőségek miatt a telep K–Ny-i irányú kiterjedésének megállapítása céljából szondázó jellegű szelvényeket nyitottunk (I., I/2., II–VI.). Ezt a partmenti sávot a következő évi leletmentésig a Sajó elhordta. A feltárás során a legfelső rétegekben – többnyire római kori leletekkel keverve – Árpád-kori cserepeket, mélyebben pedig kevés rézkori telepmaradványt is találtunk. Az alábbiakban a római kori telepjelenségeket és leleteket ismertetjük.²

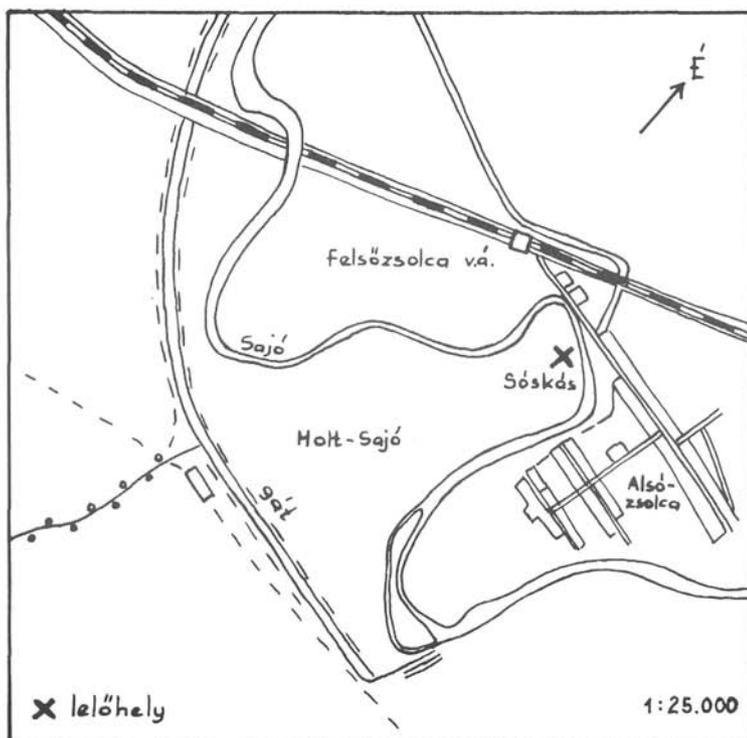
AZ ÁSATÁS ÉS A LELETEK LEÍRÁSA

I. szelvény, 0–40 cm mélyen: Árpád-kori és római kori cserepek. Római koriak: 5. kép 1–7.; faragott végű csonteszköz (5. kép 8.); vassalak.³ *40–60 cm:* edénytöredékek (5. kép 9–14.). *60–80 cm:* edénytöredékek (5. kép 15–22.); agyagtapasztás nádlenyomattal. *80–100 cm:* edénytöredékek (5. kép 23., 24. és 22. kép 1., 5. kép 25.). *100–120 cm:* edénytöredékek (5. kép 26–28.). *120–140 cm:* edénytöredékek (6. kép 1–2.). *140–160 cm:* jellegtelen, durva cserepek.

Telepjelenségek: köves gödör, már 60–80 cm mélyen jelentkezett, és 100–150 cm mélység között ovális alakban bontakozott ki. A kormos köveket is tartalmazó gödörben, 60–80 cm mélyen egy fél malomkő is előkerült. Átm.: 38 cm, mag.: 4,5–5 cm. a közepén levő kerek nyílás átm.: 5 cm. (6. kép 3.).

Az általaj 160 cm mélyen jelentkezett, amelyben két gödör mutatkozott: *a) gödör:* átm.: 170x175 cm, alja a felszíntől 235 cm mélyen volt (3. kép 1.). Leletek: edénytöredékek (6. kép 4., 6–12., 14.); tál, barnásszürke, szájátm.: 16,8 cm, fenékátm.: 6 cm, mag.: 7,7 cm (6. kép 5. és 22. kép 2.); fazék, szürke, durva, pereme bevagdalt, öblén három bütyök, szájátm.: 10 cm, fenékátm.:

1. K. Végh K., HOM Évk. 13–14. (1975) 75–76., 91., 120–121.
2. A régészeti leletanyag a miskolci Herman Ottó Múzeumban van, lelt. sz.: 66.28.1–1430. Az állatsontokat Vörös István dolgozza fel. A rajzokat D. Matuz E. készítette.
3. Ahol nem jelezzük a leletek korát, azok értelemszerűen római koriak. A leletekről bővebben az értékelő részben, a tárgycsoportoknál írunk. A képanyagban csak a jellegzetes, általában díszített edénytöredékek szerepelnek. Nem soroljuk fel az ásatás ismertetésénél a mindenütt előforduló állatsontokat és a jellegtelen agyagtapasztás-darabokat. A mélységadatokat a felszíntől számítjuk. A telepjelenségek általában az általajban voltak megfigyelhetők, ha fentebb is, azt külön megemlítjük.

1. kép. Miskolc-Szirma, Sajó-part a leletmentés helyével

8,8 cm, mag.: 14,4 cm (6. kép 13. és 22. kép 3.); nyitott kis bronzkarika lemezből; agyagtapasztásdarabok nádlenyomattal. *b) gödör*: átm.: 180 cm, mélysége: 205 cm (3. kép 2.). Lelet: kevés durva cserép.

II. szelvény, 0–40 cm mélyen: Árpád-kori és római kori leletek. Római koriak: edénytöredékek (pl.: 6. kép 15.); vassalak. 40–65 cm: edénytöredékek (6. kép 16–17.). 65–90 cm: edénytöredékek (6. kép 18–23., 24. és 22. kép 4.); vassalak. 90–110 cm: edénytöredékek (7. kép 1–4.). 110–130 cm: edénytöredékek (7. kép 5–6.). 130–150 cm: edénytöredékek (7. kép 7. és 22. kép 7., 7. kép 8.). Az altalaj 150 cm mélyen jelentkezett.

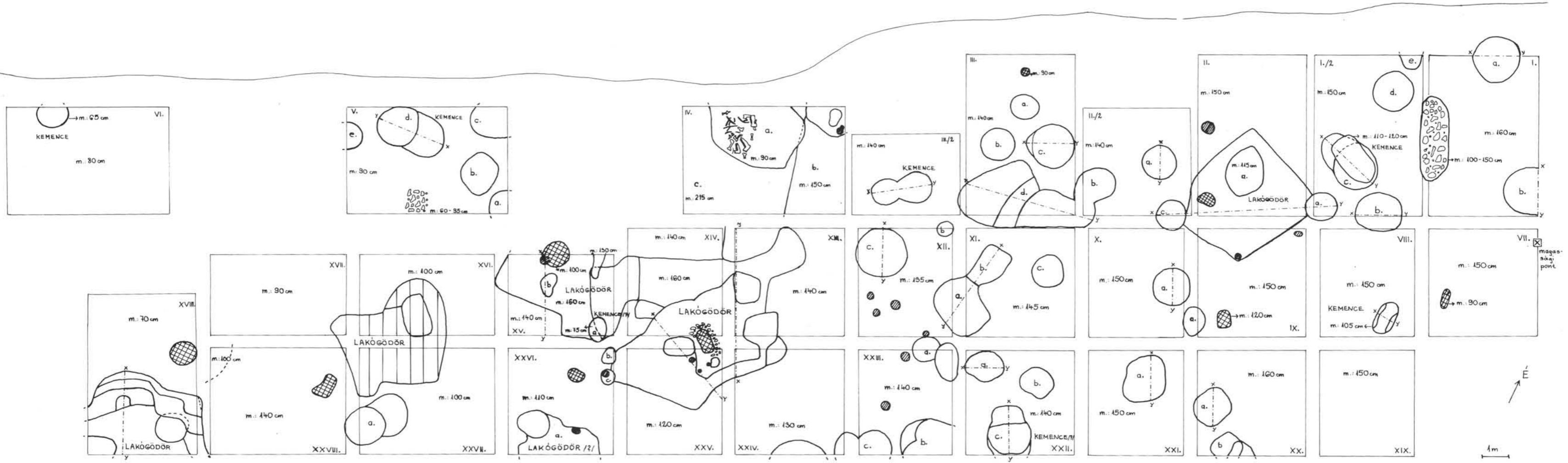
Telepjelenségek: a) gödör, a II. szelvényben előkerült házhoz tartozik, leírását ott adjuk. *b) gödör*, átm.: 150x175 cm, mélysége: 175 cm. (3. kép 3.). Sok vesszőlenyomatos agyagtapasztást, alján hamus, faszenes feltöltődést tartalmazott. Leletek: edénytöredékek (7. kép 9–10., 11. és 22. kép 6., 7. kép 12.). *c) gödör*, h.: 245 cm, a kisebbik rész mélysége: 190 cm, a nagyobbiké: 225 cm (4. kép 4.). Valószínűleg kemence volt. Fölötte, 110–120 cm mélyen sárga, agyagos folt mutatkozott. A kisebbik gödörben voltak cserepek (7. kép 13.), agyagtapasztásdarabok. *d) gödör*, átm.: 150x150 cm, mélysége: 175 cm. Leletek: edénytöredék; orsógomb, átm.: 2,9 cm (7. kép 14.). *e) gödör*, átm.: 80 cm, mélysége: 150 cm. Leletet nem tartalmazott.

II. szelvény, 0–40 cm mélyen: főleg Árpád-kori cserepek, mindössze egy darab volt római kori. 40–60 cm: Árpád-kori és római kori edénytöredékek (7. kép 15. és 22. kép 7.). 60–80 cm: edénytöredékek (7. kép 16–18., 20.); vassalak. 80–105 cm: edénytöredékek (7. kép 19., 21.); ekevas, lapátalakú, szimmetrikus, h.: 20 cm (7. kép 22. és 22. kép 8.). 105–130 cm: edénytöredékek (7. kép 23–27.). Az altalaj 150 cm mélyen mutatkozott.

Telepjelenségek: a) gödör, átm.: 190 cm, 90 cm mélységtől volt megfigyelhető. Mélysége: 115 cm. Leletek: edénytöredékek (8. kép 1.); sok vassalak. Ház, 1250 cm mélységtől volt megfigyelhető, alja 180 cm mélyen jelentkezett. Oldalai 240x310x340x470 cm hosszúak, függőlegesek voltak.

SA 30

SA 30

JELMAGYARAZAT: D GÖDÖR, O CÖLÖPLYUK, H TŰZHELY, K KÖVEK | ŐSKOR

2. kép. A római kori telep ásátási helyszínrajza

A IX. szelvénybe eső sarkában levő cölöplyuk mélysége: 198 cm, a másik, külső cölöplyuké: 155 cm. A ház Ny-i és K-i sarkához egy-egy kör alakú kis gödör csatlakozik, átm.: 110 cm, mélységük: 200–205 cm között (3. kép 12.). A ház belsejében tűzhely került elő (átégett föld, hamu, faszén). Az ÉNy-i oldalon, kívül előkerült cölöplyuk mélysége: 180 cm. Leletek: edénytöredékek (8. kép 2., 5–6.); csupor, szürke, vállán két sorban pecsételt díszítés, mag.: 11,8 cm, szájátm.: 12 cm, fenékátm.: 10 cm (8. kép 3. és 22. kép 9.); fazék, barna, mag.: 21 cm, szájátm.: 12,2 cm, fenékátm.: 10 cm (8. kép 4. és 22. kép 10.); agyagkúptöredék.

III/2. szelvény, 0–50 cm mélyen: Árpád-kori és római kori cserepek. 50–70 cm: kevés Árpád-kori, több római kori edénytöredék. 70–100 cm: edénytöredékek (8. kép 9. és 22. kép 11.). 100–130 cm: edénytöredékek (8. kép 7–8.); orsókarika, lapos, átm.: 5,5 cm (8. kép 13.). Az altalaj 140 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a) gödör, átm.: 125x130 cm, mélysége: 185 cm (3. kép 4.). Leletek: díszítetlen cserepek. b) gödör, a III. szelvény d) gödréhez tartozik, mélysége: 210 cm. Leletek: edénytöredékek (8. kép 1–3.); Drag. 37. formájú terra sigillata tál töredéke, Westendorf, Comitialis, III. sz. első harmada (22. kép 12.)⁴ 90–110 cm: edénytöredékek (9. kép 4–10., 12., 14.). 110–130 cm: edénytöredékek (9. kép 11., 13., 15.). Az altalaj átlagosan 140 cm mélyen jelentkezett.

III. szelvény, 0–40 cm mélyen: Árpád-kori és római kori edénytöredékek (8. kép 20–21., 23.). 40–65 cm: néhány Árpád-kori és római kori cserép (8. kép 18., 22.). 65–90 cm: edénytöredékek (8. kép 1–3.); Drag. 37. formájú terra sigillata tál töredéke, Westendorf, Comitialis, III. sz. első harmada (22. kép 12.)⁴ 90–110 cm: edénytöredékek (9. kép 4–10., 12., 14.). 110–130 cm: edénytöredékek (9. kép 11., 13., 15.). Az altalaj átlagosan 140 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: tűzhely, anyagtapasztással, 90 cm mélyen volt. a) gödör, átm.: 120x120 cm, mélysége: 185 cm, metszete megegyezik a 3. kép 4. sz.-val. Leletek: néhány edénytöredék (9. kép 16.). b) gödör, átm.: 125x125 cm, mélysége: 150 cm, metszete hasonló a 3. kép 9. sz.-hoz. Leletek: fazék, barna, bekarcolt egyenes és hullámvonalakkal, szájátm.: 13,7 cm, fenékátm.: 9,9 cm, mag.: 20,2 cm (9. kép 18. és 22. kép 14.); fazék, hasonló az előzőhöz, szájátm.: 16,5 cm, fenékátm.: 9,5 cm, mag.: 17,6 cm (9. kép 19. és 22. kép 15.); cserepek. c) gödör, átm.: 165x185 cm, mélysége: 230 cm, a padka mélysége: 165 cm (3. kép 5.). Leletek: edénytöredékek (9. kép 17., 20–21.); fenőkő, hasáb alakú, h.: 9,1 cm; hamu, faszén. d) gödör, leírása a II/2. szelvényénél.

III/2. szelvény, 0–40 cm mélyen: Árpád-kori és római kori cserepek (9. kép 22.). 40–60 cm: néhány Árpád-kori és római kori edénytöredék (9. kép 23.), agyagtapasztás áglyenyomattal. 60–80 cm: edénytöredékek (9. kép 24–25.); agyagkúp töredéke. 80–100 cm: edénytöredékek (9. kép 26.). 100–130 cm: edénytöredékek (9. kép 28–29.); terra sigillata utánzat töredéke, fogazással (9. kép 27.);⁵ Drag. 37. formájú terra sigillata edény töredéke, erősen kopott;⁶ malomkö darabja, közepén kerek lyuk, mag.: 5 cm (9. kép 30.). Az altalaj 140 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenség: kemence, kétosztatú, 225 cm hosszú (4. kép 5.), az altalaj szintjén került elő. Mindkét részében és fölötté sok agyagtapasztásdarabot találtunk. Közvetlenül fölötté került elő a 9. kép 29. sz. edénytöredék.

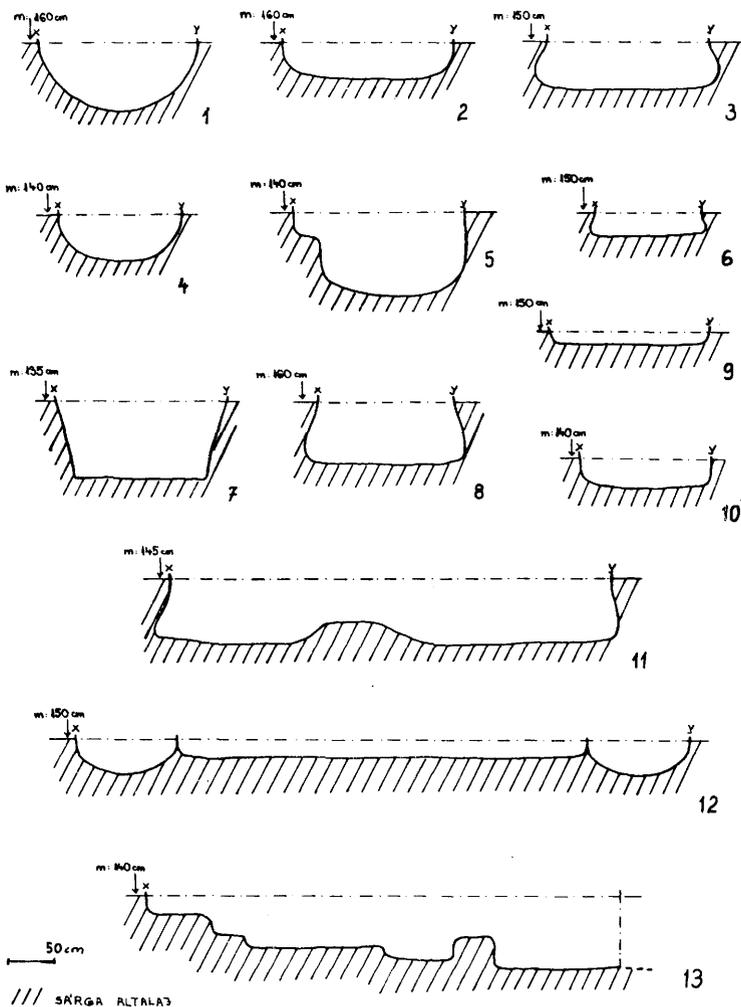
IV. szelvény, 0–40 cm mélyen: Árpád-kori és római kori leletek. Római koriak: edénytöredékek (9. kép 31–33.); csonteszköz, egyik vége hegyesre csiszolt, h.: 8,1 cm (római kori? 9. kép 34.); vassalak. 40–80 cm: kevés Árpád-kori, több római kori lelet. Római koriak: edénytöredékek (10. kép 1. és 23. kép 1., 10. kép 2–6.); agyagkúp. 80–100 cm: kevés Árpád-kori, több római kori tárgy. Római koriak: edénytöredékek (10. kép 7–8.); orsógomb, barna, átm.: 4,3 cm (10. kép 9.). 100–115 cm: edénytöredékek (10. kép 10–14., 10. kép 15. és 23. kép 2., 10. kép 16–17.). 115–130 cm: edénytöredékek (10. kép 18–19., 22.); orsókarika szürke, bordázott edényoldalrészéből (10. kép 20.), átm.: 4,3 cm; orsógomb, szürke, átm.: 2,4 cm (10. kép 21.).

Telepjelenségek: a) gödör, 75–90 cm mélységben agyagtapasztásdarabokból (nád- és áglyenyomatosak is) álló réteg, alatta 130 cm mélyséig pedig sok állatsont került elő, néhány edénytöredékkel (11. kép 1.). A csontok alatt, a gödör alján több cserép volt (11. kép 2–6.). b) gödör, mélysége: 150 cm. É-i részén egy kisebb bemélyedés volt (mélysége: 170 cm), mellette piskótaalakú cölöplyuk (mélysége: 210 cm). Leletek: edénytöredékek (11. kép 7–8. és 23. kép 4., 11. kép

4. Gabler D., ArchÉrt. 95. (1968) 224.

5. Gabler D., i. m. 236.

6. Gabler D., i. m. 224.

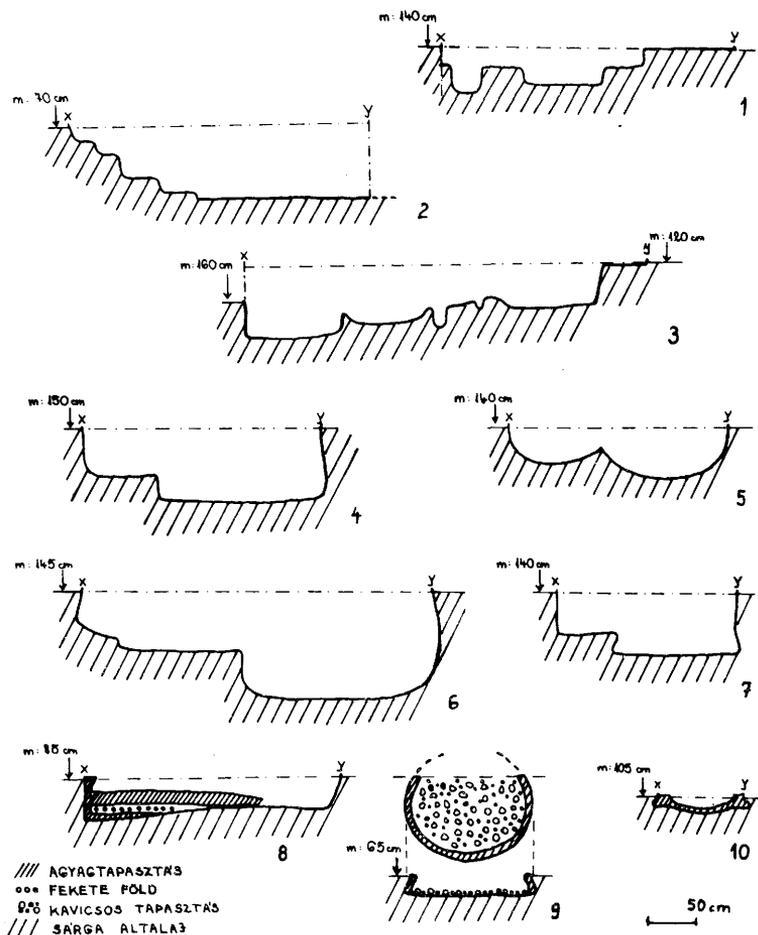

3. kép. Metszetek. Gödrök: 1 – I. szelvény/a., 2 – IIb., 3 – II2/b., 4 – III2/a., 5 – IIIc., 6 – XIa., 7 – XIIIc., 8 – XX1a., 9 – XXI1a., 10 – XXIIIa., 11 – IIIId.; házak: 12 – II., 13 – XIII.

9–10.). c) gödör, 130 cm-től volt megfigyelhető, alja 215 cm mélyen jelentkezett. Leletek: edénytöredékek (11. kép 11–15., 18.); vasaljak.

V. szelvény, 0–40 cm mélyen kevés Árpád-kori cserép, 20–40 cm mélységben több római kori lelet: edénytöredékek (11. kép 16–17., 19–22.); agyagtapasztásdarabok vesszőlenyomattal. 40–65 cm: edénytöredékek (11. kép 23–27., 28. és 23. kép 3.); fenőkő, hasáb alakú, átfűrt, h.: 4,2 cm. 65–90 cm: edénytöredékek (12. kép 1.); orsógomb, szürke, átm.: 12,9 cm (12. kép 2.). Az altalaj 90–95 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a szelvény D-i oldalánál, 60–65 cm mélység között kövek kerültek elő, közöttük agyagtapasztásdarabokkal. a) gödör, mélysége: 120 cm, leletet nem tartalmazott. b) gödör, átm.: 145x165 cm, mélysége: 205 cm, metszete hasonló a 3. kép 2. sz.-hoz. Leletek: edénytöredékek (12. kép 4.) c) gödör, mélysége: 120 cm. Leletek: cserépek. d) gödör, kemence, h.: 250 cm, kétosztatú. A Ny-i gödörrészben, 135 cm mélyen előkerült a kemence alja és falának

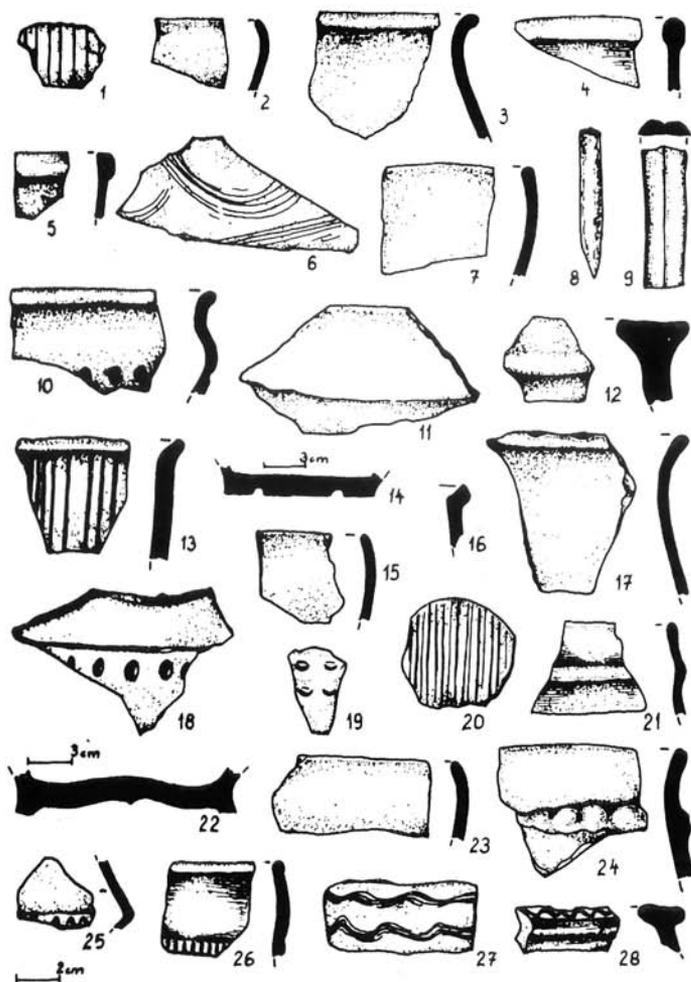
4. kép. Metszetek. Házak: 1 – XV. szelvény, 2 – XVIII., 3 – XIV/XXV.; kemence: 4 – II/2c., 5 – III/2., 8 – V/d., 9 – VI., 10 – VIII., kemence (?): 7 – XXII.; gödör: 6 – XI/a–b.

indítása agyagtapasztásból. Alja: két réteg agyagtapasztás között egy réteg fekete föld. A kemencének ez a része volt a tüzelőtér, a másik az előtér (4. kép 8.). Az omladékos feltöltődésből barna, durva anyagú edényoldalrészek kerültek elő (12. kép 3.). *e*) gödör, mélysége: 120 cm. Leletet nem tartalmazott.

VI. szelvény, 20–40 cm mélyen: edénytöredékek (12. kép 5.). *40–60 cm:* edénytöredékek (12. kép 6., 9.); sarló(?), h.: 19,1 cm (római kori?). *60–80 cm:* edénytöredékek (12. kép 7.). Az altalaj 70–80 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenség: kemence, boltívének indítása már 65 cm mélyen mutatkozott, agyagtapasztással készült. Alját kavicsos és agyaggal tapasztották (4. kép 9.). A kemencéből cserепek kerültek elő.

VII. szelvény, 0–30 cm mélyen: Árpád-kori és néhány római kori cserеп. *30–60 cm:* kevés Árpád-kori, több római kori edénytöredék (12. kép 8., 10. és 23. kép 7., 12. kép 11–13.). *60–90 cm:* edénytöredékek (12. kép 14., 16–18.); vaskés, egyenes, egyélű (12. kép 15.). *90–110 cm:* edénytöredékek (12. kép 19.). *110–130 cm:* edénytöredékek (12. kép 20.). Az altalaj 150 cm mélyen jelentkezett.

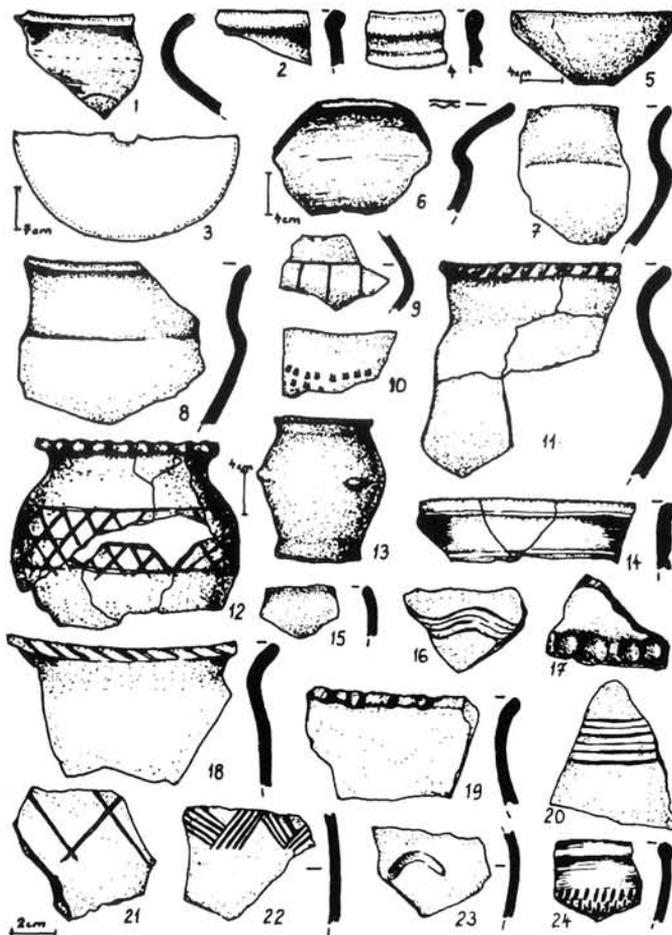
5. kép. 1–28: I. szelvény

Telepjelenség: tűzhely, 90 cm mélyen került elő, ovális alakú, 10 cm vastag átégett agyagtapasztásból állt, néhány római kori, jellegtelen cseréppel.

VIII. szelvény, 0–30 cm: Árpád-kori és kevés római kori cserép. 30–55 cm: Árpád-kori és több római kori edénytörödékek (12. kép 21.). 55–80 cm: néhány Árpád-kori és több római kori edénytörödékek (12. kép 22–24., 27.); vastárgy, pálcá alakú (12. kép 26.). 100–130 cm: edénytörödékek (12. kép 25., 28–29.); terra sigillata(?) oldalrésze. Az altalaj 150 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenség: kemence, 105 cm mélyen került elő, ovális alakú, 85x135 cm nagyságú. Alja 5–8 cm vastag agyagtapasztás (4. kép 10.). Alatta cserepek kerültek elő (12. kép 30.).

IX. szelvény, 0–50 cm: Árpád-kori és kevés római kori cserép, vassalak. 50–70 cm: néhány Árpád-kori és több római kori lelet. Római koriak: edénytörödékek (13. kép 1–2.); malomkő, 60 cm mélyen került elő, átm.: 67 cm, mag.: 5,5 cm, közepén négyszögletes lyukkal (13. kép 6.). 70–90 cm: edénytörödékek (13. kép 3., 7.); terra sigillata(?) töredék; lapos vastárgy, h.: 20,5 cm (13. kép 8.). 90–110 cm: edénytörödékek (13. kép 4–5.); vastárgy, h.: 18,7 cm (13. kép 9.); vassalak. 110–130 cm: edénytörödékek; terra sigillata(?) peremrész; vassalak. 130–150 cm: cserepek, vassalak. Az altalaj 150 cm mélyen jelentkezett.

6. kép. 1-14: I. szelvény, 15-24: II. szelvény

Telepjelenségek: a) gödör, átm.: 80x110 cm, mélysége: 170 cm. Leletet nem tartalmazott. Tűzhely, 120 cm mélyen került elő, agyagtapasztásos. Ház, leírása a II. szelvénynél.

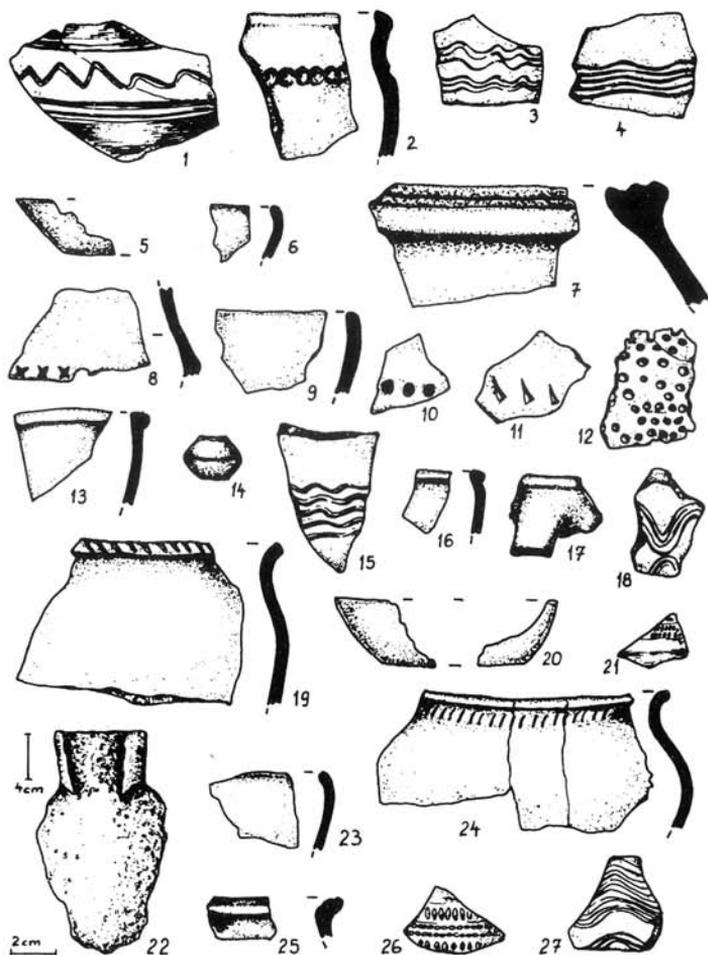
X. szelvény, 0-20 cm: Árpád-kori cserepek. 20-50 cm: Árpád-kori és római kori leletek. Római koriak: edénytöredékek (13. kép 10.); orsógomb, szürke, mag.: 2,2 cm (13. kép 11.). 50-80 cm: edénytöredékek (13. kép 12-13., 17). 80-100 cm: edénytöredékek (13. kép 14-15.); orsógomb, szürke (13. kép 16.). 100-125 cm: edénytöredékek (13. kép 18-19.). Az altalaj 150 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenség: a) gödör, átm.: 125x130 cm, mélysége: 175 cm, alja lefelé szélesedik (3. kép 6.). Leletek: edénytöredékek (13. kép 20-21.); agyagtapasztás vesszőlenyomattal.

XI. szelvény, 0-30 cm: Árpád-kori cserepek és vassalak. 30-50 cm: Árpád-kori és kevés római kori edénytöredék (13. kép 22.). 50-70 cm: néhány Árpád-kori, több római kori lelet. Római koriak: edénytöredékek; malomkő töredékei, közepén kb. 4,5 cm átmérőjű kerek lyukkal. Átm.: 43,5 cm, mag.: kb. 5 cm (13. kép 23.). 70-90 cm: edénytöredékek. 90-115 cm: edénytöredékek (13. kép 24.). 115-130 cm: edénytöredékek. Az altalaj 145 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a-b) gödör, hossza: 365 cm, a) gödör mélysége: 260 cm, b) gödöré: 205 cm. Metszete a kétosztatú kemence metszetéhez hasonló (4. kép 6.). Leletek az a) gödörben voltak:

7. kép. 1-14: II. szelvény, 15-27: II. szelvény

edénytöredékek (13. kép 25-29., 31-38., 14. kép 1-3.); mészgyöngy, hengeres, h.: 2,5 cm (13. kép 30.); 3 db lapos fejű vasszeg; fenőkő, hasáb alakú, h.: 10 cm; agyagkúp, négyyszögletes; a gödör feltöltésében és fölötté sok agyagtapasztásdarab, több darabon vesszőlenomattal. c) gödör, átm.: 120x120 cm, mélysége: 182 cm. Metszete megegyezik a 3. kép 6. sz.-val. Leletet nem tartalmazott.

XII. szelvény, 0-50 cm: Árpád-kori cserepek. 50-75 cm: kevés Árpád-kori, több római kori edénytöredék (14. kép 4.). 75-100 cm: edénytöredékek (14. kép 5., 8., 14. kép 9. és 23. kép 5.); terra sigillata (?) peremrész (14. kép 7.); orsógomb, szürke, mag.: 4 cm (14. kép 6.). 100-120 cm: edénytöredékek. 120-140 cm: edénytöredékek (14. kép 10.). Az altalaj 135-145 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a) gödör, a XI. szelvény a) gödréhez tartozik. b) gödör, átm.: 50-60 cm, mélysége: 175 cm. Leletek: díszítetlen cserepek. c) gödör, átm.: 180x180 cm, mélysége: 220 cm (3. kép 7.). Leletek: edénytöredékek (14. kép 11-12.). Cölöplyukak (4 db), különböző nagyságúak, mélységük: kb. 145 cm.

XIII. szelvény, 0-55 cm: Árpád-kori és kevés római kori cserép. 55-80 cm: kevés Árpád-kori,

8. kép. 1–6: II. szelvény, 7–17., 19: III/2. szelvény, 18., 20–23: III. szelvény

több római kori lelet. Római koriak: edénytöredékek (14. kép 13–16.); fenőkő, hasáb alakú, h.: 6,5 cm. 80–105 cm: edénytöredékek (14. kép 17–22.); Drag. 37. formájú terra sigillata edény töredéke. Westerndorf(?), Helenius(?), III. sz. első harmada; pálca alakú vastárgy, négyszögletes metszetű, h.: 13,1 cm (14. kép 23.). Az altalaj 140 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenség: gödörrendszer a szelvény Ny-i felében (3. kép 13.), amely feltehetően a XIV. és XXV. szelvényben feltárt lakógödörhöz tartozik. Leletek (XIII. szelvény): edénytöredékek (15. kép 1–5.); vassalak. A lakógödör XIV. szelvénybe eső részében, 160 cm mélyen, kövekkel körülvett és velük borított tűzhely került elő, agyagtapasztásból. A tűzhely körül a lakóház alja 195–240 cm mélyen mutatkozott. Leletek: edénytöredékek (15. kép 6. és 23. kép 6., 15. kép 7–8., 10., 9. és 23. kép 9.); vassalak. A gödörház másik része a XXV. szelvényben került elő. A tűzhely Ny-i oldalánál egy 80x110 cm átmérőjű, 180 cm mély gödör volt, mellette 190 cm mély cölöplyukkal. D-i oldalánál pedig egy 190 cm mély kis gödör (cölöplyuk?) és két karólyuk került elő.

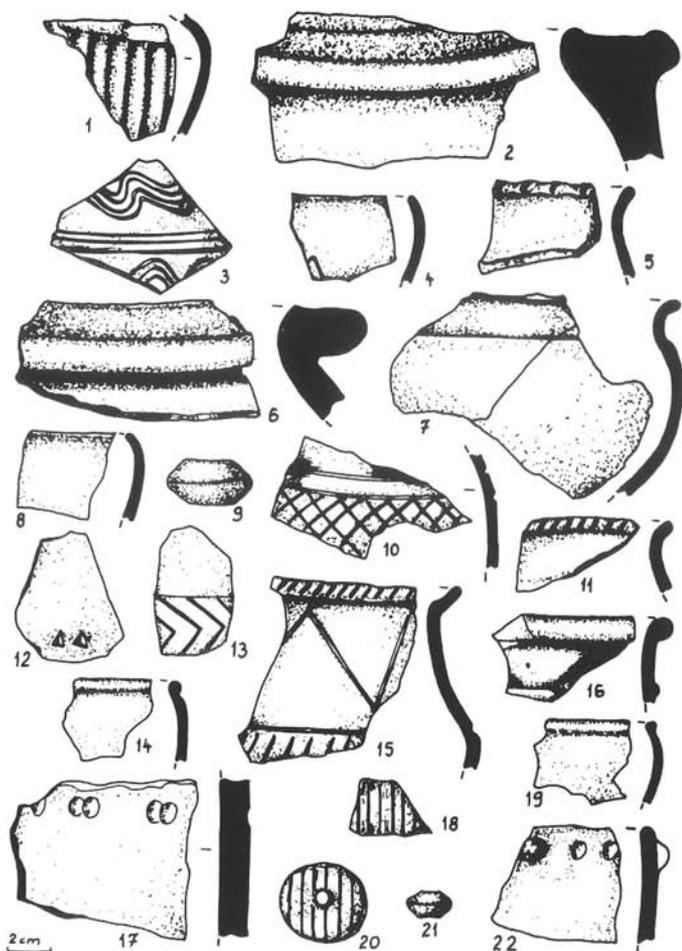
9. kép. 1–21: III. szelvény, 22–30: III/2. szelvény, 31–34: IV. szelvény

A lakógödör alja itt 170 cm mélyen jelentkezett (4. kép 3.). Leletek: edénytörödékek (15. kép 11–13.); csonteszköz, egyik vége hegyesre csiszolt (15. kép 14.). A ház Ny-i sarkánál, a XXVI. szelvényben két kis gödör került elő, valószínűleg cölöplyukak voltak. A b) gödör alja 155 cm mélyen, a c) gödöré 120 cm, a benne levő kisebb bemélyedése szintén 155 cm mélyen jelentkezett. Leletet nem tartalmaztak.

XIV. szelvény, 0–40 cm: Árpád-kori, néhány római kori cserép. *40–65 cm:* néhány Árpád-kori és római kori lelet. Római koriak: edénytörödékek (15. kép 15.); vassalak. *65–90 cm:* edénytörödékek (15. kép 16–19.); vassalak. *90–120 cm:* edénytörödékek (15. kép 20–22., 24–27.); orsókarika, barna, átm.: 3,5 cm (15. kép 23.). *120–150 cm:* edénytörödékek (15. kép 28–30., 32., 31. és 23. kép 8.). *150–180 cm* (a lakógödörön kívüli mélyedésekből): edénytörödékek (15. kép 33.); vassalak.

XV. szelvény, 0–50 cm: Árpád-kori és néhány római kori cserép (16. kép 1.). *50–80 cm:* kevés Árpád-kori, több római kori edénytörödékek (16. kép 2–7., 12.) és vassalak. *80–110 cm:* edénytörödékek (16. kép 9–11., 13. és 23. kép 12.). Az altalaj 140–160 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: lakógödör részlete (4. kép 1.). A szelvény DK-i sarkában, a ház szintjénél

10. kép. 1–22: IV. szelvény

magasabban, mindössze 50–75 cm mélyen 80x100 cm átmérőjű *kemence* (?) maradványai kerültek elő (a) gödör). Alján agyagtapasztás volt, s a fölötte levő földrétegben is agyagtapasztásnyomokat lehetett megfigyelni. A két agyagtapasztásos réteg között néhány római kori, jellegtelen cserép, vassalakdarabok, vastárgytöredékek, egy 19,8 cm hosszú vascsipesz (16. kép 8.) kerültek elő. A szelvény ÉK-i sarkában, 100 cm mélyen egy 30 cm vastag, átégett *agyagfoltot* találtunk (tűzhely?). A szelvény É-i oldalánál, 100 cm mélyen, 10 cm vastag agyagtapasztásból álló, kör alakú *tűzhely* került elő. A tűzhely alatti egy korábbi cölöplyuk volt, mélysége. 195 cm, 140 cm mélységtől lehetett megfigyelni. Az agyagtapasztáson és közvetlenül mellette kevés salak és edénytöredékek voltak (16. kép 15–17., 18. és 23. kép 11., 16. kép 19. és 23. kép 10.). *b) gödör*, 140 cm mélységtől lehetett megfigyelni, alja 180 cm mélyen jelentkezett, h.: 90 cm. Leletek: edénytöredékek (16. kép 20. és 24. kép 1., 16. kép 21–25.); tál, szürkésbarna, szájm.: 25,5 cm, fenékátm.: 10,6 cm, mag.: 20,7 cm (17. kép 1. és 23. kép 13.). A lakógödörnek a fenti telepjelenségek közötti feltöltődéséből még néhány edénytöredék került elő (16. kép 14.).

XVI. szelvény, 0–40 cm: Árpád-kori és kevés római kori cserép. *40–60 cm:* jellegtelen cserepek. *60–80 cm:* edénytöredékek. Az altalaj 100 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenség: lakógödör rézkori leletanyaggal.

11. kép 1–15., 18: IV. szelvény, 16–17, 19–28: V. szelvény

XVII. szelvény, 0–40 cm: Árpád-kori és római kori edénytöredékek (17. kép 2–7.). 40–70 cm: kevés Árpád-kori és római kori edénytöredék (17. kép 8, 10–11.). Az altalaj 90 cm mélyen jelentkezett, telepjelenség nem volt.

XVIII. szelvény, 0–30 cm: Árpád-kori és római kori cserepek (17. kép 9. és 24. kép 2.). 30–55 cm: néhány Árpád-kori és római kori edénytöredék. Az altalaj 70 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: tűzhely, 70 cm mélyen, égett agyagfolt. Ház részlete (teljes feltárására nem volt lehetőség), lépcsős bejárat. Alja 145 cm mélységben került elő (4. kép 2.). A bejárat két oldalánál egy-egy gödör volt, mélységük: 160 cm. Leletek a ház feltöltéséből: edénytöredékek (17. kép 12–17.), terra sigillata peremrész.

XIX. szelvény, 0–40 cm: Árpád-kori és római kori cserepek (17. kép 19–20.). 40–70 cm: Árpád-kori és néhány jellegtelen római kori edénytöredék. 70–90 cm: edénytöredékek (17. kép 18., 21–25.). 90–110 cm: edénytöredékek (18. kép 1–4.). 110–130 cm: edénytöredékek (18. kép 5.). Az altalaj 150 cm mélyen jelentkezett. Telepjelenség nem volt.

XX. szelvény, 0–40 cm: több Árpád-kori, kevés római kori edénytöredék (18. kép 6.). 40–70 cm: lelet nem volt. 70–90 cm: kevés Árpád-kori, több római kori lelet. Római koriak: edénytöre-

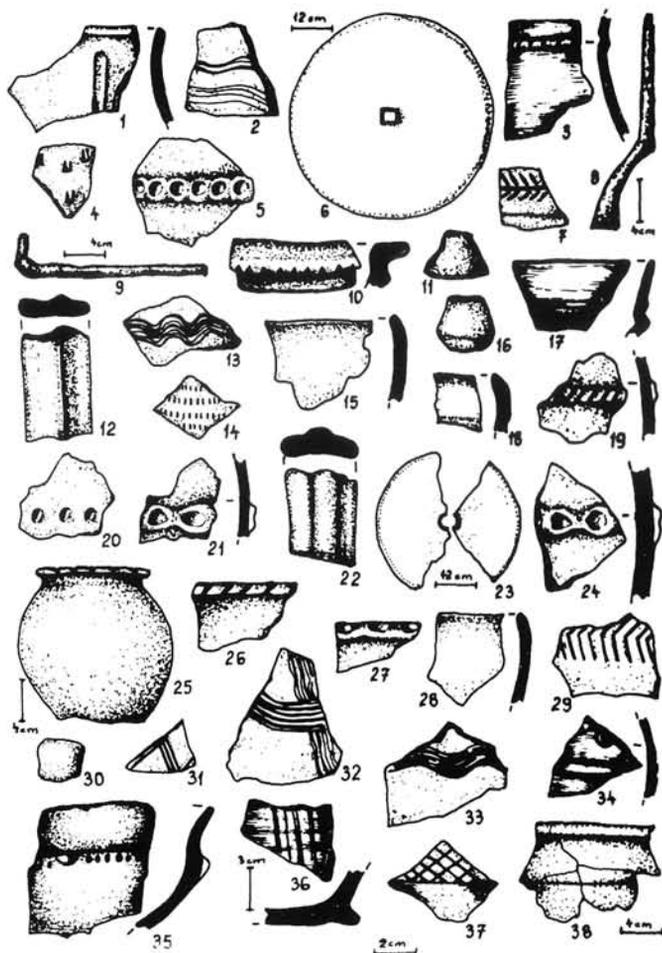

12. kép. 1–4: V. szelvény, 5–7, 9: VI. szelvény, 8, 10–20: VII. szelvény, 21–30: VIII. szelvény

dékek (18. kép 7–10.), terra sigillata töredék, Drag. 37. formájú edényből.⁸ 90–115 cm: edénytöredékek (18. kép 11.). 115–140 cm: néhány Árpád-kori és római kori lelet. Római koriak: edénytöredékek (18. kép 15. és 24. kép 3., 18. kép 12–13.); csonttárgy, egyik vége hegyesre csiszolt, h.: 13,1 cm (18. kép 14.). Az altalaj 160 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a)–b) gödör, fölöttük, 140–160 cm mélységben előkerült leletek: kevés Árpád-kori cserép, több római kori lelet. Római koriak: edénytöredékek (18. kép 16–18.); két vasszeg(?). a) gödör, átm.: 135x145 cm, mélysége: 230 cm, lefelé szélesedik (3. kép 8.). Leletek: edénytöredékek (18. kép 19., 20. és 24. kép 4., 18. kép 21–22., 25.); lapos hálónéhezék, átm.: 9 cm (18. kép 24.). b) gödör, mélysége: 185 cm, a közepén levő kisebb bemélyedés mélysége: 200 cm. Leletek: edénytöredékek (18. kép 23.); fenőkő, hasáb alakú, h.: 6,7 cm, hiányos.

XXI. szelvény, 0–50 cm: Árpád-kori cserépek. *50–70 cm:* Árpád-kori és néhány római kori cserép (18. kép 26.). *70–90 cm:* edénytöredékek (18. kép 28–29.). *90–120 cm:* edénytöredékek

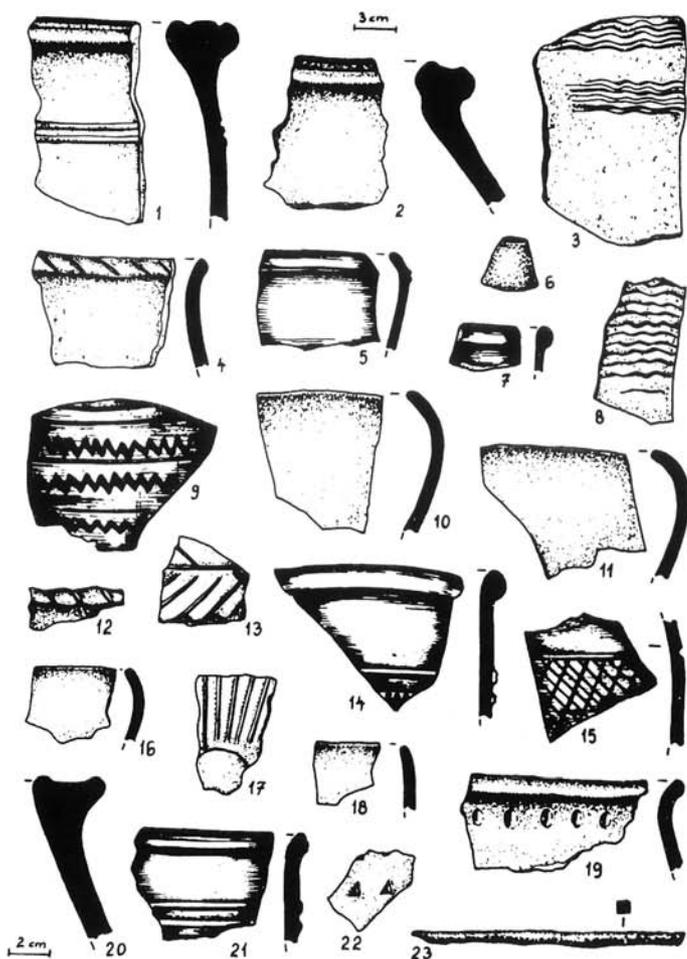
13. kép. 1–9: IX. szelvény, 10–21: X. szelvény, 22–38: XI. szelvény

(18. kép 27., 30.): vastárgy, lapos, hegyes, h.: 16,5 cm (18. kép 32.). 120–150 cm: edénytöredékek (18. kép 31.); hosszában kettévágott, faragott csont, h.: 13 cm. Az altalaj 150 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenség: a) gödör, átm.: 150x175 cm, mélysége: 165 cm (3. kép 9.). Leletet nem tartalmazott.

XXII. szelvény, 0–50 cm mélyen: Árpád-kori cserepek. 50–70 cm: néhány Árpád-kori és római kori edénytöredék. 70–90 cm: edénytöredékek (19. kép 1. és 24. kép 5., 19. kép 2–3.); malomkőtöredékek. 90–110 cm: edénytöredékek (19. kép 4.). 110–130 cm: edénytöredékek. Az altalaj 140 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a) gödör, átm.: 120x145 cm, mélysége: 175 cm (3. kép 10.). Leletek: csésze, szürkésbarna, kiegészített, mag.: 6,3 cm, fenékatm.: 5,5 cm (19. kép 10. és 24. kép 6.); barna, enyhén árkolt kis edény felerésze (római kori? – 19. kép 5.); egyéb, jellegtelen cserepek. *b) gödör*, átm.: 125x130 cm, mélysége: 215 cm. Metszete megegyezik a 3. kép 7. sz.-val. Leletek: edénytöredékek (19. kép 11.); orsógomb, barna, átm.: 3,8 cm (19. kép 6.). *c) gödör* (kemence?), h.: 180 cm, kétosztatú, a nagyobbik rész mélysége: 245 cm, a kisebbiké: 185 cm (4. kép 7.). Leletanya-got nem tartalmazott.

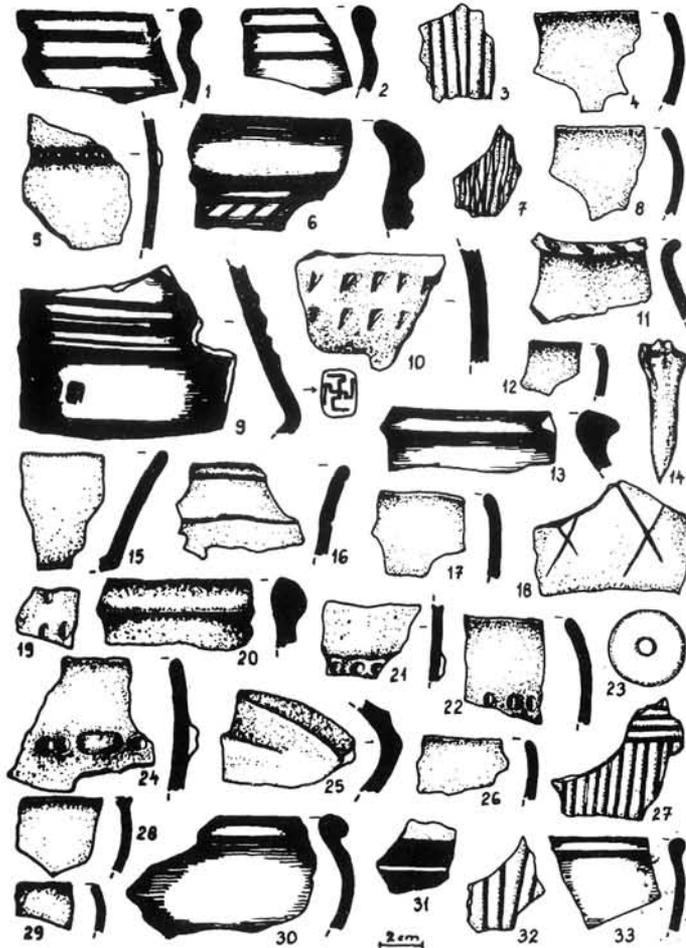
14. kép. 1-3: XI. szelvény, 4-12: XII. szelvény, 13-23: XIII. szelvény

XXIII. szelvény, 0-50 cm mélyen: Árpád-kori és néhány római kori cserép. 50-75 cm: kevés Árpád-kori és több római kori edénytöredék (19. kép 7-8.). 75-100 cm.: edénytöredékek (19. kép 9.); vasszeg(?), h.: 10,3 cm (19. kép 12.). 100-120 cm: edénytöredékek (19. kép 13-16.). Az alattaj 140 cm mélyen jelentkezett.

Telejelenségek: a) gödör, egymást metsző két gödörből áll, a kerek rész mélysége: 185 cm, az oválisé: 225 cm. A gödör mellett egy kisebb és egy nagyobb, 20 cm mély cölöplyuk került elő. A gödör már 85 cm mélységtől megfigyelhető volt. Leletek: edénytöredékek (19. kép 17., 18. és 24. kép 8.); gerezdelt, kereketszetű, bronz karperec(?) töredéke (19. kép 20.). *b) gödör,* mélysége: 180 cm, a padkái: 160 cm. Leletek: kis csupor, barna, a peremén bevagdalt gallérral, szájatm.: 5 cm, fenékátm.: 4,5 cm, mag.: 6,2 cm, (19. kép 19. és 24. kép 7.); tálka, szürkésbarna, alján omphalos, barázdák és benyomott pontok, szájatm.: 11,5 cm, mag.: 5,6 cm (19. kép 21. és 24. kép 10.); edénytöredékek (19. kép 22-23., 24. és 24. kép 9., 19. kép 25-26.); fenőkő, hasáb alakú, h.: 5,8 cm. *c) gödör,* mélysége: 190 cm. Leletek: edénytöredékek (20. kép 1-3.). A szelvény közepe táján előkerült egy cölöplyuk, mélysége: 155 cm.

XXIV. szelvény, 0-20 cm mélyen: Árpád-kori cserepek. 20-50 cm: néhány Árpád-kori és

15. kép. 1-5: XIII. szelvény, 6-33: XIV. szelvény

római kori edénytöredék (20. kép 4-5.). 50-75 cm: kevés Árpád-kori, több római kori edénytöredék (20. kép 6.). 75-100 cm: edénytöredékek. Az altalaj 130 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a szelvény ÉNy-i sarkában előkerült gödör a szomszédos szelvényekben feltárt házhoz tartozik, a D-i részen jelentkező két bemélyedés leletanyagot nem tartalmazott.

XXV. szelvény, 0-25 cm mélyen: Árpád-kori cserepek. 25-50 cm: nagyrészt Árpád-kori és kevés római kori edénytöredék (20. kép 7.). 50-70 cm: Árpád-kori és római kori edénytöredékek (20. kép 8.). 70-100 cm: kevés Árpád-kori és római kori cserép. 100-115 cm: edénytöredékek (20. kép 9.). Az altalaj 120 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenség: lakógödör, leírása a XIII-XIV. szelvénynél.

XXVI. szelvény, 0-50 cm mélyen: Árpád-kori cserepek, kevés római kori edénytöredék (20. kép 10.) és vassalak. 50-70 cm: Árpád-kori és római kori edénytöredékek (20. kép 11-12.). 70-110 cm: kevés Árpád-kori és római kori cserép (20. kép 13.). Az altalaj 110 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a) gödör (valószínűleg lakógödör része), szélessége: 310 cm, mélysége: 135 cm, oldala függőleges, alja egyenes. Sarkánál egy 100-120 cm átmérőjű, 155 cm mély gödör, É-i oldalánál 145 cm mély cölöplyuk került elő. Az a) gödör leletei: edénytöredékek (20. kép

16. kép. 1-25: XV. szelvény

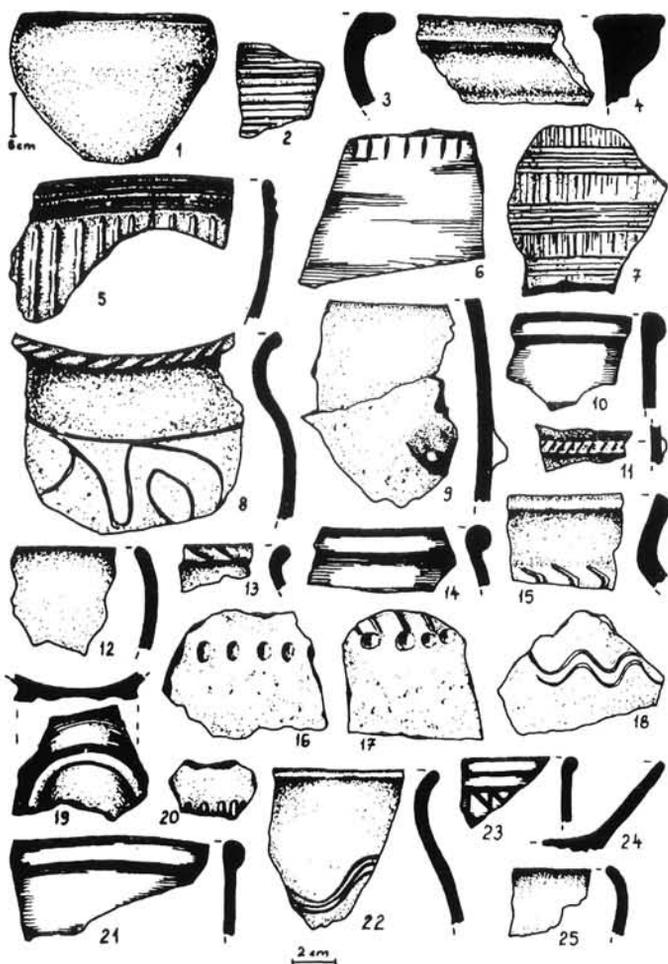
14-15.). b)-c) gödör (cölöplyukak?) a XIII-XIV. és XXV. szelvényben előkerült házhoz tartoztak. Tűzhely, szabadon áll, 110 cm mélyen, agyagtapasztásból.

XXVII. szelvény, 0-50 cm mélyen: Árpád-kori és római kori leletek. Római koriak: edénytöredékek (20. kép 17.); orsógomb, barna, lapított gömb alakú, átm.: 3,5 cm (20. kép 16.). 50-70 cm: edénytöredékek (20. kép 18-19.). 70-90 cm: edénytöredékek. Az altalaj 100 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek: a) gödör, kettős gödör, h.: 250 cm, mélysége: 140-150 cm. Leletek: hombár, szürkésbarna, szájm.: 22 cm, fenékátm.: 13,5 cm, mag.: 45 cm (21. kép 1. és 24. kép 11.); edénytöredékek (21. kép 1-6.). A szelvény É-i részében előkerült gödör a XVI. szelvény óskori házához tartozik.

XXVIII. szelvény, 0-50 cm mélyen: Árpád-kori és római kori cserepek. 50-90 cm: Árpád-kori és római kori edénytöredékek (21. kép 7.). Az altalaj 140 cm mélyen jelentkezett, az ÉNy-i sarokban 100 cm mélyen. 140 cm mélységig kevés Árpád-kori és néhány római kori lelet került elő. Római koriak: edénytöredékek; orsógomb fele, szürke, mag.: 3 cm (21. kép 8.).

Telepjelenség: tűzhely, 140 cm mélyen, agyagtapasztásból.

17. kép. 1: XV. szelvény, 2-8, 10-11: XVII. szelvény, 9, 12-17: XVIII. szelvény, 18-25: XIX. szelvény

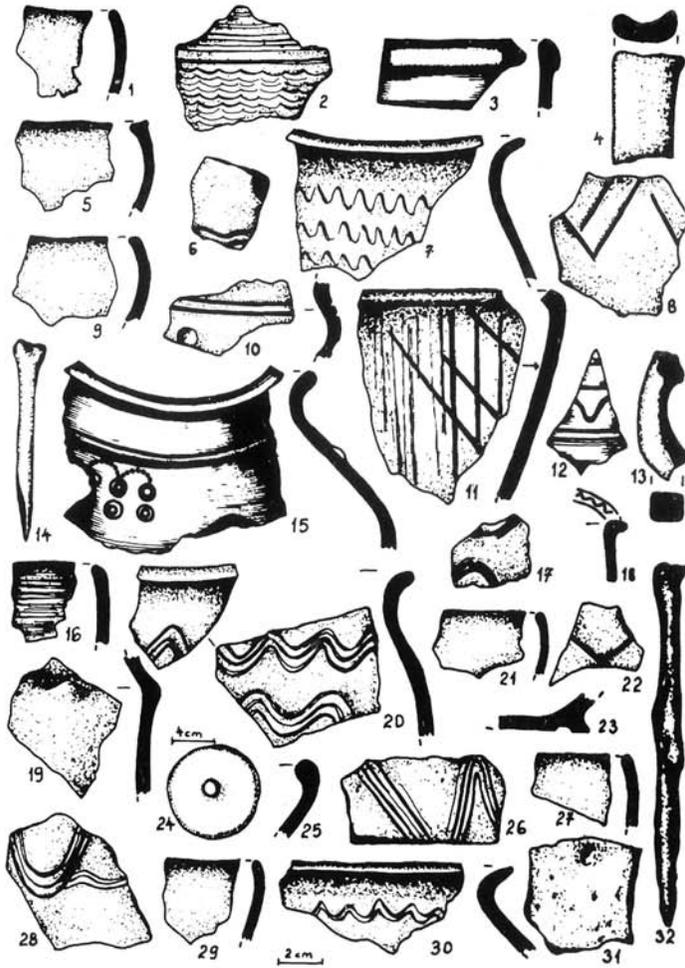
A Sajó partjából is gyűjtöttünk római kori leleteket: edénytöredékek (21. kép 9-16., 17. és 24. kép 13., 21. kép 18., 19. és 24. kép 12., 21. kép 20-21.); orsógomb, szürke, bekarcolt vonalakkal díszített, átm.: 3,6 cm (21. kép 22.); orsókarika, szürke, átm.: 4 cm (21. kép 23.).

A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

Kerámia

Az előkerült leletek zömét a kerámia alkotja. *Pannóniai eredetűek* elsősorban a terra sigillata töredékek, amelyek közül a keltezhető darabok (pl. 22. kép 12.) 65-105 cm mélység között kerültek elő, s a III. sz. első harmadából valók.⁹ 100-130 cm mélyen

9. Uo.

18. kép. 1–5: XIX. szelvény, 6–25: XX. szelvény, 26–32: XXI. szelvény

találtak a terra sigillata utánzatot¹⁰ (9. kép 27.). Az észak-magyarországi római kori telepeken előkerült terra sigillaták többsége hasonlóan keltezhető.¹¹

A leletek között több festett edénytöredék van. A 100–150 cm mélységből származó, sávosan, vörös-barna festéssel díszített darabok (15. kép 31. és 23. kép 8.; 16. kép 19. és 23. kép 10.) a brigetioi műhely termékei. E kerámia készítésének virágkora a II. sz. második felére és a III. sz. elejére tehető.¹² A szlovákiai anyag nagy részét is brigetioi eredetűnek tartják és II–III. sz.-ra keltezik,¹³ hasonlóan az eddig előkerült

10. Gabler D., i. m. 236.

11. Gabler D., i. m. 214., 217., 224–226., 230–231.; K. Végh K., i. m. 84., ArchÉrt. 112. (1985)

97. Császárkori telep Szirmabesenyőn (HOM Kismonográfiai sorozatban, kiadás alatt).

12. Bónis É., FA 21. (1970) 78.

13. Krekovič, E., Sl'A 29. (1981) 367., 21. kép 374.

19. kép. 1–6, 10–11: XXII. szelvény, 7–9, 12–26: XXIII. szelvény

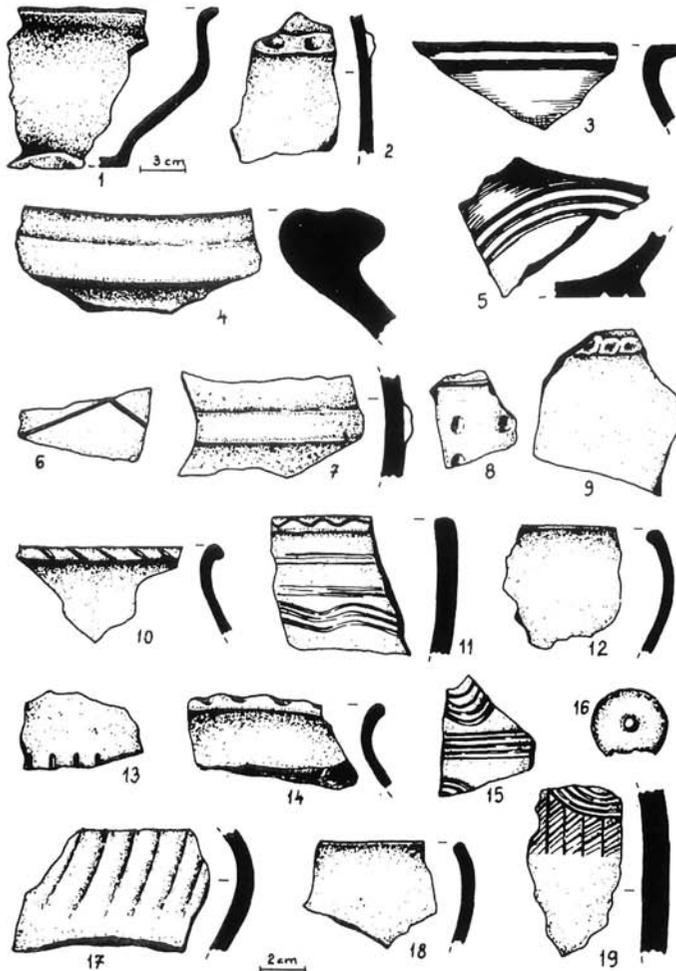
észak-magyarországi töredékeket.¹⁴ 80–130 cm mélységben néhány, fogas díszítéssel is ellátott festett kerámiamaradványt találtunk (9. kép 15., 13. kép 14.). A fogas díszes kerámiát több töredék képviseli (5. kép 26., 6. kép 24. és 22. kép 4., 7. kép 21., 16. kép 12., 17. kép 6., 19. kép 8.), amelyek zömmel 80–90 cm mélységig kerültek elő. Pannóniában a fogas díszítést az I–III. sz.-ig alkalmazták.¹⁵ Festés nyomával több edénytöredék származik a 40–130 cm mélységből.

Szintén pannóniai termék egy gödörből származó dörzstálmaradvány (6. kép 6.), továbbá horpasztott oldalú edény része (16. kép 4.) az 50–80 cm közötti rétegből. A hasonló, mázatlan dörzstálak Szlovákiában a II. sz.-ból valók.¹⁶ A horpasztott kerámiát az egész római korban készítették. A szlovákiai lelőhelyek ilyen anyagának több-

14. K. Végh K., ArchÉrt. 112. (1985) 97., 103.

15. Bónis É., DissPann ser. II. 20, (1942) 13.

16. Krekovič, E., i. m. 375.

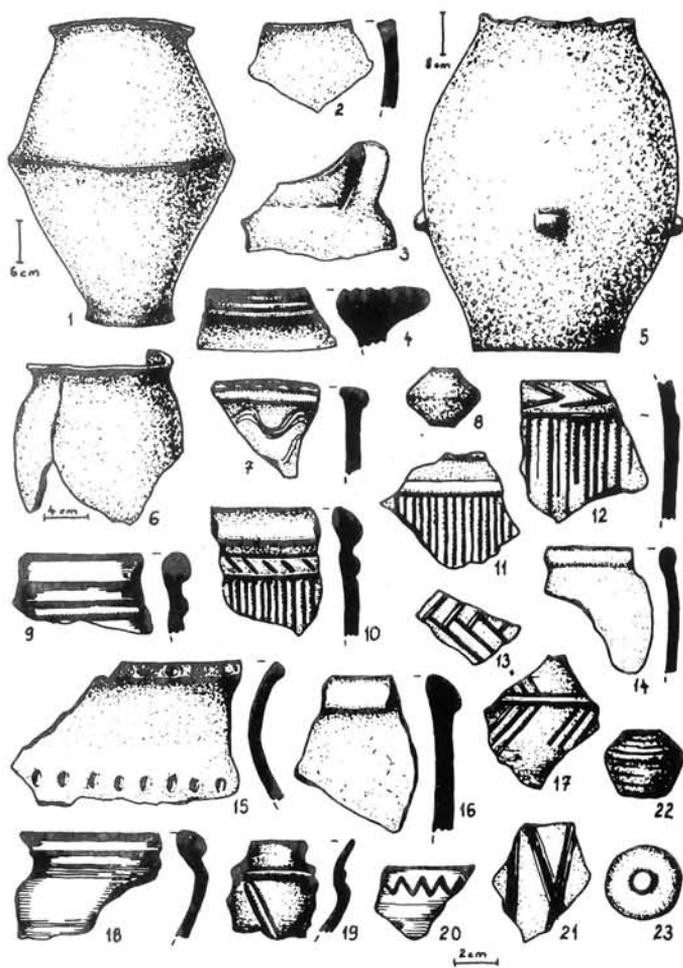
20. kép. 1–3: XXIII. szelvény, 4–6: XXIV. szelvény, 7–9: XXV. szelvény, 10–15: XXVI. szelvény, 16–19: XXVII. szelvény

ségét a II–IV. sz.-ba helyezik.¹⁷ Ugyancsak pannóniai eredetű a 7. kép 26. sz. töredék, továbbá a szürke és vörösesbarna, korongolt tál vagy korsómaradványok: 5. kép 4–5., 14., 6. kép 2., 14., 7. kép 25., 8. kép 1., 8., 10. kép 16., 11. kép 13., 15., 12. kép 16., 14. kép 5., 14., 21., 15. kép 13., 30., 33., 16. kép 15., 17. kép 3., 10., 14., 21., 18. kép 3., 19. kép 23., 20. kép 3., 21. kép 9. E leletek szinte egyforma mennyiségben fordultak elő minden rétegben és több gödörben. A korsófüldarabok (5. kép 9., 7. kép 17., 11. kép 20., 13. kép 12., 22., 18. kép 4.) 30–80 cm mélység között jelentkeztek. E kerámia csoporthoz hasonló szlovákiai anyag nagy részét II–III. sz.-ra keltezük.¹⁸

Összegezve a pannóniai kerámia előfordulásával kapcsolatos megfigyeléseinket, megállapíthatjuk, hogy e leletek előfordulnak szinte a telep minden rétegében, zömük

17. Bónis É., i. m. 17.; Krekovič, E. i. m. 367., 21. kép, 375.

18. Uo.

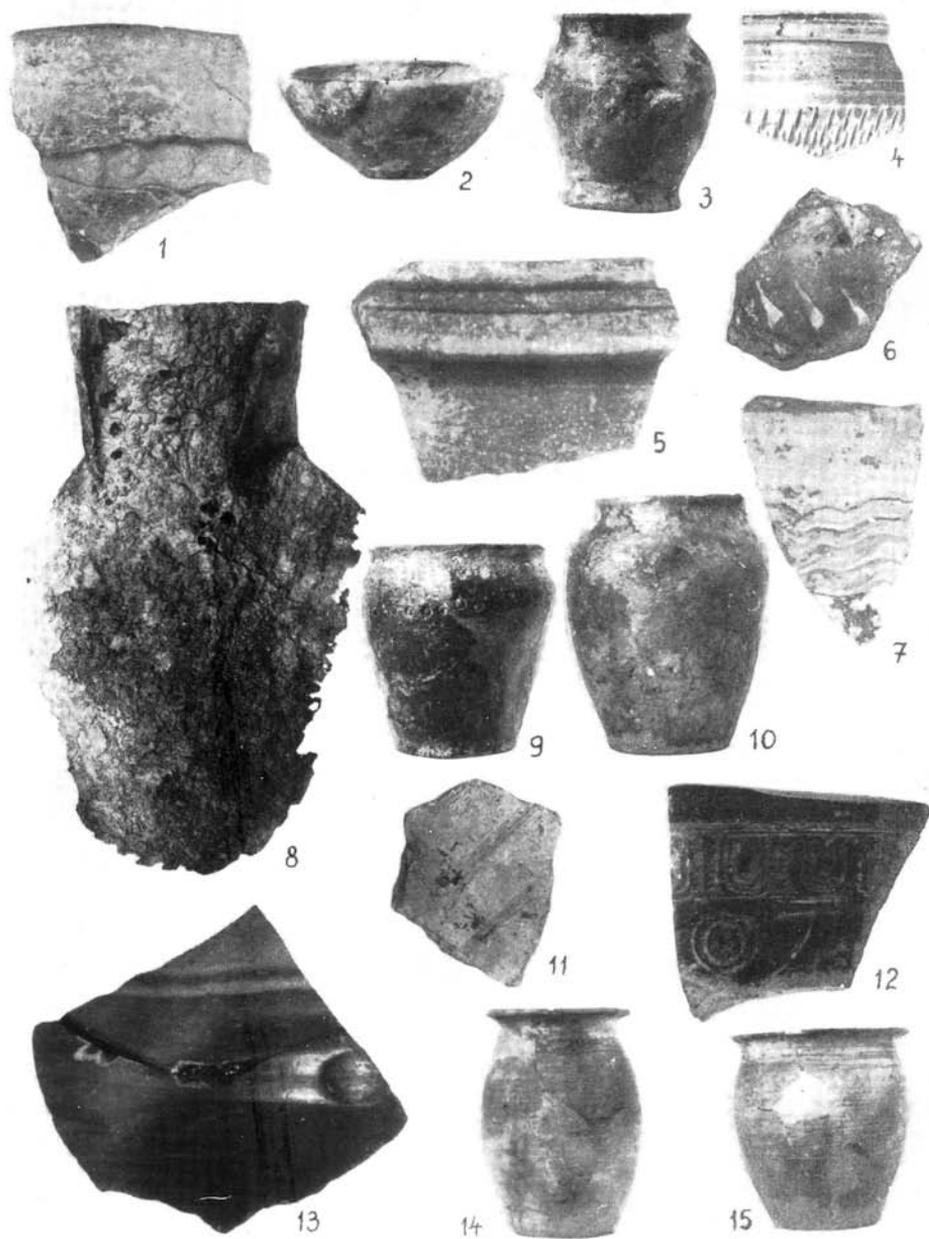

21. kép. 1-6: XXVII. szelvény, 7-8: XXVIII. szelvény, 9-23: szórvány

azonban a felsőbb rétegekben volt. Alátámasztják azt az eddigi megfigyelést, hogy a pannóniai import az észak-magyarországi és a szlovákiai területek felé a II. sz. második felében, a markomann háborúk után megerősödött.¹⁹

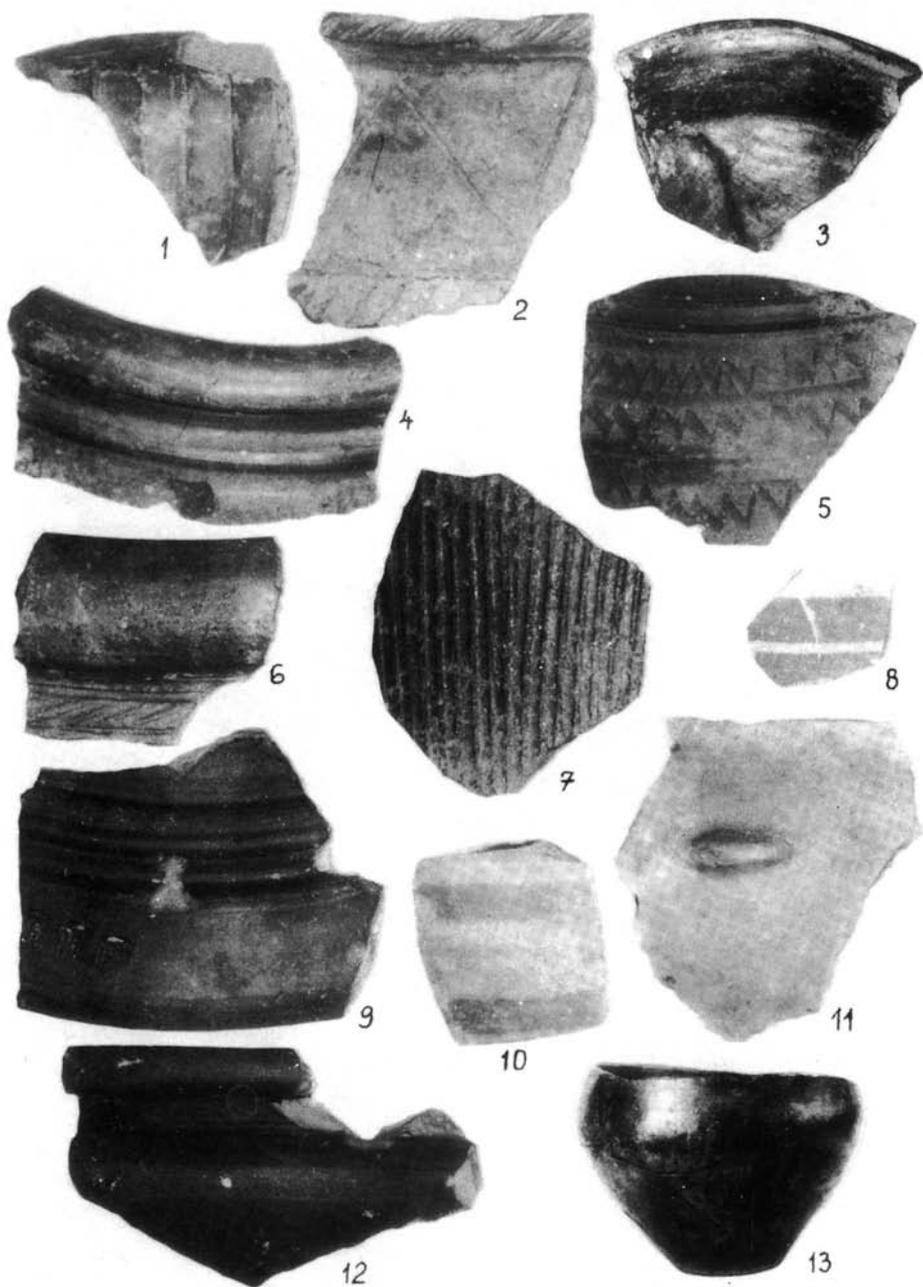
A helyi kerámia legkorábbi csoportját a *kelta jellegű* edénytöredékek alkotják. Legnagyobb számban grafitos fazékmaradványokkal találkozunk (5. kép 1., 6. kép 4., 8. kép 21., 9. kép 4., 8., 16., 26., 10. kép 18., 11. kép 7-8. és 23. kép 4., 11. kép 11., 12. kép 10. és 23. kép 7., 15. kép 6-7. és 23. kép 6., 15. kép 20., 27., 32., 16. kép 10-11., 21. kép 10-12.), amelyek többsége 80-90 cm-nél mélyebben került elő, de néhány a telep felső rétegében volt. Jellemző kelta kerámia került még elő (6. kép 1., 9. kép 29., 11. kép 14., 12. kép 29-30., 15. kép 1-2., 16. kép 13. és 23. kép 12., 18. kép 15., 21. kép 18. és 23. kép 3.) más római koriakkal együtt 100 cm-nél mélyebben, az alsó rétegekben, részben gödrökben. Kelta jellegűek a 12. kép 5., 8. és 13. sz. barna,

19. *Krekovič, E. i. m. 369.*, 22. kép, 376.; *Gabler D., i. m. 234.*

22. kép. 1 = 5. kép 24, 2 = 6. kép 5, 3 = 6. kép 13, 4 = 6. kép 24, 5 = 7. kép 7, 6 = 7. kép 11, 7 = 7. kép 15, 8 = 7. kép 22, 9 = 8. kép 3, 10 = 8. kép 4, 11 = 8. kép 9, 13 = 8. kép 10, 14 = 9. kép 18, 15 = 9. kép 19

23. kép 1 = 10. kép 1, 2 = 10. kép 15, 3 = 11. kép 28, 4 = 11. kép 8, 5 = 14. kép 9, 6 = 15. kép 6, 7 = 12. kép 10, 8 = 15. kép 31, 9 = 15. kép 9, 10 = 16. kép 19, 11 = 16. kép 18, 12 = 16. kép 13, 13 = 17. kép 1.

24. kép 1 = 16. kép 20, 2 = 17. kép 9, 3 = 18. kép 15, 4 = 18. kép 20, 5 = 19. kép 1, 6 = 19. kép 10, 7 = 19. kép 19, 8 = 19. kép 18, 9 = 19. kép 24, 10 = 19. kép 21, 11 = 21. kép 1, 12 = 21. kép 19, 13 = 21. kép 17.

szürkésbarna, fényes felületű, 30–60 cm mélyen talált darabok is. Mindezek a leletek a kelta kerámiaművesség elemeinek továbbélését bizonyítják a korai római korban. Ezt figyelhetjük meg a többi észak-magyarországi,²⁰ továbbá a szlovákiai,²¹ dél-lengyelországi²² római kori telepek anyagában is. Legtovább a grafitos kerámiát használták.²³ A bordázott, grafitos edényeket utánzó, nem grafitos töredékek: 5. kép 20., 12. kép 14., 14. kép 17., 15. kép 3.

A kerámia másik korai csoportját képezik a *dák jellegűek*: a benyomkodott, bevagdalt szalagdíszes (5. kép 24. és 22. kép 1., 6. kép 17., 11. kép 2., 9., 27., 12. kép 28., 13. kép 5., 19., 21., 24., 15. kép 5., 21., 19. kép 14., 18. és 24. kép 8., 20. kép 2., 9.), a bütykös, ujjbenyomásos, kissé behúzott peremű fazéktöredékek (8. kép 18., 11. kép 3., 12., 19., 10. kép 22., 15. kép 24., 16. kép 18. és 23. kép 11., 17. kép 9. és 24. kép 2.) és a virágcserep alakú tálak maradványai (15. kép 15., 17. kép 24.). E leletek többsége 90 cm-nél mélyebben jelentkezett, de előkerült néhány a telep felső rétegeiben is, s ez a dák agyagművesség elemeinek hosszú továbbélését jelzi. Dák jellegű kerámiával találkozunk más észak-magyarországi²⁴ és szlovákiai²⁵ telepek anyagában is, jelezve a dák hagyományok meglétét ezeken a területeken.²⁶

A kerámia nagyobbik része a *nem helyi* gyökerű, kézzel formált anyag, amelynek egyik csoportját alkotja a barnásszürke, durva, házi, másik részét a sötétszürke, fényezett, finomabb kerámia. Az előbbihez tartoznak a tазekak, csuprok maradványai különböző díszítésekkel: körömbenyomások (5. kép 10., 18., 19., 7. kép 10., 8. kép 17., 9. kép 21., 11. kép 16., 21., 26., 12. kép 17., 13. kép 20., 14., 19., 15. kép 19., 16. kép 6., 17. kép 16–17., 18. kép 31., 19. kép 22., 24. és 24. kép 9., 20. kép 8., 21. kép 15.), ék alakú benyomások (6. kép 10., 7. kép 11. és 22. kép 6., 8. kép 12., 16., 9. kép 9., 10., 33., 10. kép 12., 11. kép 4–5., 12. kép 20., 13. kép 4., 14. kép 22., 15. kép 10., 19. kép 4.), ujjbenyomások (7. kép 2., 10. kép 17., 16. kép 24.), beszürkált, benyomott díszítés (5. kép 25., 7. kép 8., 11. kép 6., 25., 12. kép 1., 21., 33., 17. kép 20., 19. kép 25., 20. kép 13.), bekarcolt, ill. bevágott halszájka vagy fenyőág minta (10. kép 13., 11. kép 1., 12. kép 3., 18., 29., 14. kép 13., 16. kép 20. és 24. kép 1., 17. kép 15., 21. kép 13.), bekarcolt, egymást keresztező vonalak vagy rácsminta (6. kép 12., 21., 15. kép 18., 16. kép 21., 21. kép 21.), bekarcolt zezug vonalak (8. kép 9. és 22. kép 11., 9. kép 13., 10. kép 15. és 23. kép 2., 13. kép 31., 18. kép 8., 22., 20. kép 6., a peremen: 9. kép 14.), bekarcolt vízszintes, függőleges vagy hullámvonalak (9. kép 7., 13. kép 38., 15. kép 16., 16. kép 3., 22.; 6. kép 9.; 8. kép 19., 23., 9. kép 18–19. és 22. kép 14–15., 16. kép 23., 17. kép 8., 18., 18. kép 7., 30.), befésült egyenes és

20. K. Végh K., HOM Évk. 13–14. (1975) 83–84., 92., korábbi irodalmat l. ott, ArchÉrt 112. (1985) 103. Császárkori telep . . . i. m.

21. Lamiová-Schmiedlová, M. SIA 17. (1969) 462.; Kolník, T. SIA 19. (1971) 555.

22. Godlowski, K. Das Gräberfeld in Kryspinów bei Kraków und seine Bedeutung für den Übergang zwischen der La Tène und der römischen Kaiserzeit in Kleinpolen. In.: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. (Bratislava 1977) 59.

23. Lamiová-Schmiedlová, M. i. m.; Kappel, I. Die Graphittenkeramik von Manching. (Wiesbaden 1969) 56–57., 186.

24. K. Végh K., HOM Évk. 13–14. (1975) 84., ArchÉrt. 112 (1985) 103. Császárkori telep . . . im.

25. Lamiová-Schmiedlová, M. Thracico-Dacica 3. (1982) 31., 34., korábbi irodalmat l. ott; Pieta, K. Die Púchov-Kultur (Nitra 1982) 101–105., 210–211., Thracico-Dacica 3. (1982) 38–45.

26. A dák leletek előfordulásával, ill. a dák népesség jelenlétével kapcsolatos megfigyelések, vélemények összefoglalását l.: K. Végh K., ArchÉrt. 112. (1985) 103., továbbá: Jurečko, P. SIA 31. (1983) 441–442. Kelet-Szlovákiának a dák elemeket is tartalmazó lipicai kultúrával való kapcsolatához újabb adatot közöl: Lamiová-Schmiedlová, M. StZ 20. (1983) 174.

hullámvonalkötegek (5. kép 6., 27., 7. kép 3., 18., 27., 8. kép 2., 20., 9. kép 32., 10. kép 3., 11. kép 23., 12. kép 7., 9., 13. kép 2., 13., 32–33., 16. kép 25., 17. kép 22., 18. kép 2., 17., 26., 28., 18. kép 20. és 24. kép 4., 20. kép 15., 19., a peremen: 12. kép 6., 9.), seprűzött díszítés (11. kép 22., 12. kép 4., 16. kép 2., 17. kép 2., 7.), hold alakú bemélyítés (6. kép 23.), benyomkodott és bevagdalt peremek (5. kép 17., 6. kép 12., 13. kép 25., 27., 19. kép 13., 20. kép 14., 21. kép 15., 6. kép 11., 13., 18., 19., 7. kép 19., 9. kép 5., 20., 24., 10. kép 5., 11., 15. és 23. kép 2., 13. kép 10., 26., 14. kép 4., 12., 15. kép 11., 17. kép 8., 13., 19. kép 9., 20. kép 10.), díszítés nélküli fazekak (8. kép 4. és 22. kép 10., 21. kép 6.), az előzőkhöz hasonló, kihajló peremű, de kiugró vállú fazekak és tálak töredékei (6. kép 8., 10. kép 7., 16. kép 9., 19. kép 26., 20. kép 1.), csupor pecsételt díszítéssel (8. kép 3. és 22. kép 9.) és bütykökkel, bevagdalt peremmel (6. kép 13. és 22. kép 3.), bevagdalt gallérral (19. kép 19. és 24. kép 7.). Ebbe a kerámia csoportba tartoznak még a füles csészék (19. kép 10. és 24. kép 6., 21. kép 3.), a behúzott peremű tálak (5. kép 2., 7., 15., 23., 6. kép 5. és 22. kép 2., 6. kép 15., 7. kép 9., 16., 23., 8. kép 7., 11., 9. kép 12., 17., 28., 10. kép 4., 8., 14., 19., 11. kép 10., 17–18., 12. kép 11., 19., 22., 13. kép 15., 18., 28., 14. kép 10–11., 16., 18., 15. kép 4., 8. 12., 17., 28–29., 16. kép 1., 5., 14., 17., 17. kép 1. és 23. kép 13., 17. kép 12., 25., 18. kép 1., 5., 9., 21., 25., 27., 29., 19. kép 7., 11., 15., 17., 20. kép 12., 18., 21. kép 2., 14., 16., körömbenyomással: 15. kép 22., seprűzéssel: 18. kép 16., befésült egyenes és hullámvonalköteggel: 20. kép 11., 21. kép 7.), a lapos tálka (7. kép 5., 20., 8. kép 22.), a szűrőedény-töredék (7. kép 12.) is. A felsorolt kerámia csoport fajtái a telep minden rétegében jelentkeztek, miként ezt a sajókeresztúri és a szirmabesenyői telepnél is megfigyeltük.²⁷

A sötétszürke (ritkán barnásszürke), fényezett, finomabb kerámia csoportban fazékhoz, csuporhoz tartoznak a kihajló peremű, kiugró vállú edényrész (6. kép 7.), a kerek benyomással (8. kép 10. és 22. kép 13., 18. kép 10.), ujjbesimítással (13. kép 1.), rovátkolt bordával (17. kép 11.), árkolással (10. kép 1., 15. kép 25.) díszített, függőlegesen besimított vonalakkal tagolt (8. kép 5.) töredék, egyéb árkolt edényrészek (9. kép 2., 20. kép 17., 21. kép 19. és 24. kép 12., óskori formát mutat a 19. kép 5.). Feltehetőleg fazekakhoz vagy csuprokhoz tartozhattak a bemélyített halszájka, ill. fenyőág mintás darabok (13. kép 7., 21. kép 17. és 24. kép 13.), a bütyökdíszesek (9. kép 1., 18. kép 19.), a dudoros oldalrészek (12. kép 24., 19. kép 1. és 24. kép 5.) és a fogazott meanderdíszes töredék (16. kép 7.). Nagyobb, korongolt edényhez tartozik a horogkeresztpecséttel ellátott oldalrész (15. kép 9. és 23. kép 9.). Tál része a vízszintes és függőleges barázdákkal árkolt 17. kép 5. sz. töredék. Csészék maradványai a barázdákkal, benyomott pontokkal (19. kép 21. és 24. kép 10.), barázdákkal (11. kép 28. és 23. kép 3.), bütyökkel és benyomott pontokkal (13. kép 35.) díszített kerámia. E kerámia csoportba tartozó darabok többsége (a gödrök kivételével) 40–100 cm közötti mélységben került elő.

A nem helyi eredetű kerámia csoportokhoz hasonló leleteket ismerünk Észak-Magyarország korai és késő császárkori telepeiről,²⁸ a vandálnak tartott Przeworsk-kultúrába tartozó kelet-szlovákiai kora római kori telepekről,²⁹ továbbá a Przeworsk-kul-

27. K. Végh K., i. m. 104. Császárkori telep . . . i. m.

28. Párducz M., HOM Évk. 1. (1957) 45–59.; Párducz M.–Korek J., ArchÉrt. 85. (1958) 18–36., VI–XIV. t.; Salamon Á.–Török Gy., FA 12. (1960) 160–169., XXIX–XXXIV. t.; K. Végh K., HOM Évk. 4. (1964) 45–62., HOM Évk. 13–14. (1975) 65–129., ArchÉrt. 112. (1985) 104. Császárkori telep . . . i. m.

29. Lamiová-Schmiedlová, M. SIA 17. (1969) 403–501.; Jurečko, P. Historica Carpatica 14. (1983) 381–382., 341–354., 42–55. kép.

túra I–III. sz.-i lelőhelyeiről Közép- és Dél-Lengyelországban,³⁰ Felső-Sziléziában,³¹ a Felső-Dnyeszter és a Nyugati-Bug vidékén.³² Hasonló a kerámia, elsősorban a durva, házi kerámia a morva és délnyugat-szlovákiai quád,³³ valamint a Duna-könyök quádnak meghatározott, I–III. sz.-i telepein.³⁴ A különböző, erre a kerámiacsoportra jellemző díszítések alkalmazását quád területen a kutatók többsége általában a II. sz.-tól keltezi.³⁵ A finomabb, sötétszürke kerámiából jellegetes Przeworsk-elemnek tartják a félgömb alakú, omphalos aljú, árkolt tálkát, a gömbölyded aljú csészéket, a finoman rovátkolt és benyomott pontos díszű edényeket, a rovátkolt bordadíszt, a meandert.³⁶ A Przeworsk-kultúra lelőhelyein előkerült, árkolással tagolt kerámia pedig quád, ill. elbai germán eredetű.

A 21. kép 1. (24. kép 11.) sz. hombárhoz hasonló formájú, de kisebb urna származik a Borsod megyei Muhiról, vandálnak meghatározott sírból. Apró, benyomott pontokból álló díszítésén több horogkereszt-motívum is látható.³⁷ A svasztika pecsételt formában jelentkezik a miskolc-szirmai telep egyik kerámialetén (15. kép 9. és 23. kép 9.). Feltehetőleg az edény, amelyből e töredék származik, a Muhin előkerülthöz hasonló alakú lehetett. Ezzel az edényformával és a svasztikával találkozunk a Przeworsk-kultúra lengyelországi lelőhelyein,³⁸ Kelet-Szlovákiában,³⁹ de előfordul a horogkereszt-díszítés a quád emléanyagban,⁴⁰ a csehországi római kori lelőhelyeken is.⁴¹ Az

30. *Jadczykowa, I.* Prace i Materiały 20 (1973) 129–162.; *Dabrowski, K.* WA 35. (1970) 347–392.; *Godlowski, K.*, ZfA 2. (1968) 256., 260., 264., 268.; *Abramek, B.* Sprawozdania Archeologiczne 34. (1983) 160–165., 6–11. kép.
31. *Godlowski, K.* Materiały starożytne i wczesnośredniowieczne 2. (1973) 255–382., 4. (1977) 7–237.; *Maczyńska, M.* Materiały starożytne i wczesnośredniowieczne 1. (1971) 251–316.; *Pazda, S.* Przegląd Archeologiczny 31. (1984) 187–195.
32. *Смирнова, Г. И.*, МИА 116 (1964) 203., 207.; *Баран, В. Д.*, Поселения перших століть нашої ери біля села Черепин. (Київ 1961) табл. VII–VIII. Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині 3 (1961) 84., рис. 6.; *Козак, Д. Н.*, Археологія, Київ 26 (1978) 96–107., 37 (1982) 31–48., ААС 26 (1987) 176–208.; *Kropotkin, V. V.* Denkmäler der Przeworsk-Kultur in der Westukraine und ihre Beziehungen zur Lipica- und Černjachov-Kultur. In: Symposium Ausklang der Laténe-Zivilisation . . . i. m. 173–180.
33. *Pernička, R. M.* Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit im Mähren. (Brno 1966) 41–82.; *Kraskovská, L.* ZSNM Hist. 10. (1970) 105–119.; *Peskař, I.* Přehled Výzkumů 1970. 45., 29. t. és 1972. 49–50., 37. t.; *Tejral, J.* Přehled Výzkumů 1973. 53–54., 59–61. t.
34. *Bóna, I.* Acta ArchHung. 15. (1963) 280–284.
35. *Bóna, I.* i. m. 282–283.; *Pernička, R. M.* i. m. 108–111.
36. *Tejral, J.* PA 61. (1970) 213., 189., 2. kép 7a–b–8., 193., 3. kép 1–4., 197., 5. kép 16–17.; *Pieta, K.*, Die Púchov-Kultur, i. m. 105.
37. *Leszih A.*, FA 1–2. (1939) 73., 76., 72., III. t. 4.
38. Pl.: *Gdolowski, K.* Materiały starożytne i wczesnośredniowieczne 2. (1973) 309., IX. t. 9., 314., XII. t. 4. és Materiały Archeologiczne 1. (1959) 216., 46. kép; *Dobrowski, K.* Sprawozdania Archeologiczne 1. (1955) 61.; *Dobrowska, T.* Materiały starożytne i Wczesnośredniowieczne 2. (1973) 148., VIII. t. 14. és 4. (1977) 415., X. t. 12. A régebben előkerült leletekre pl.: *Peschek, Chr.* Die frühwandalische Kultur in Mittelschlesien. (Leipzig 1939) 157., 131. kép.
39. *Jurečko, P.* i. m. 347., 48. kép 14., 348., 49. kép 16.
40. *Bóna, I.* i. m. 259., 3. kép 1., 3., 280., 7. kép 2.; *Jelinková, D.* Přehled výzkumů 1977. 35. kép 4.; *Pernička, R. M.* i. m. XXX. t. 6., LVI. t. 5.
41. *Motyková-Šneidrová, K.* AR 18. (1966) 303., 119. kép 18–19., Fontes Archacologici Pragenses 11. (1967). 26., 11. kép 2., 1. Beilage 16.; *Motyková, K.* Die ältere römische Kaiserzeit in Böhmen im Lichte der neueren historisch-archäologischen Forschung. In: Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II. (Berlin–New York 1976) 169., 12.; *Šakar, V.* PA 57. (1966) 615., 4. kép 3.

őzd-stadioni telepanyagban egy orsógombon jelentkezik ez a díszítés.⁴² A svasztikamotoívum tehát gyakori díszítő mód, azonban a miskolc-szirmai edénytöredék pecsételéssel megegyező leletet egyelőre nem ismerünk. A 16. kép 7. sz. töredék meander díszítése viszont általánosan elterjedt díszítő mód a vandál és a quád területeken. A meanderes és a svasztikás kerámia általában a kora római korra keltezhető leletegyüttesekben fordul elő.⁴³

A miskolc-szirmai leletanyagban, hasonlóan a többi észak-magyarországi római kori telephez,⁴⁴ gyakran találkozunk a széles peremű, mélyen befésült hullámvonalköteges *hombárok* maradványaival (tagolatlan peremek: 5. kép 11–12., 8. kép 6., 9. kép 3., 10. kép 6., 17. kép 4., tagoltak: 7. kép 7. és 22. kép 5., 10. kép 2., 14. kép 1–2., 20., 20. kép 4., 21. kép 4., oldalrészek: 6. kép 16., 20., 7. kép 4., 15. és 22. kép 7., 8. kép 15., 9. kép 6., 23., 14. kép 3., 8., 18. kép 6., 19. kép 16.). Ilyen hombártöredékek gyakran előfordulnak a quádok-lakta területeken,⁴⁵ a Przeworsk-kultúra telepein,⁴⁶ továbbá a csernyahovi kultúra nyugat-ukrajnai lelőhelyein.⁴⁷ Az eddigi megfigyelések szerint a tagolatlan, díszítetlen peremek a kora római korra keltezhetőek, míg a tagoltak a II. sz. végétől.⁴⁸ A miskolc-szirmai telepen a tagolatlan és tagolt peremek a telep különböző rétegeiben egyaránt előfordultak.

A kerámia anyagban jól elkülöníthető csoportot alkotnak a *szürke, korongolt, besimított kerámia* töredékei (5. kép 13., 21., 28., 6. kép 22., 7. kép 1., 9. kép 11., 22., 31., 10. kép 10., 12. kép 27., 13. kép 3., 17., 36–37., 14. kép 9. és 23. kép 5., 14. kép 15., 17. kép 23., 18. kép 11–12., 18., 19. kép 2–3., 21. kép 20., tagolt fenékrészek: 5. kép 22., 12. kép 25., 16. kép 16., 17. kép 19., 18. kép 23., 20. kép 5., pecsételt töredék: 13. kép 34.). Ez a kerámia általában 120 cm mélységig került elő. Ilyen leletanyag több római kori telepről ismert Észak-Magyarországon,⁴⁹ továbbá Kelet-Szlovákiában a Blažice,⁵⁰ Dél-Lengyelországban az Igomia-típusú kerámia⁵¹ lelőhelyein. A miskolc-szirmai leleteket a többi észak-magyarországi hasonló darabbal együtt a II. sz. végétől a III. sz.-ig keltezett Blažice-i műhelyhez köthetjük.⁵²

42. Párducz M.–Korek J., i. m. IX. t. 10.

43. L. a 38–41. j.

44. K. Végh K., HOM Évk. 13–14. (1975) 105–109., 114–116., 118–129., korábbi irodalmat l. ott, ArchÉrt. 112. (1985) 104–105. Császárkori telep . . . i. m.

45. Pernička, R. M. i. m. 74.; Peškař, I. i. m. 45., 29. t. 12.

46. Lamiová-Schmiedlová, M. i. m. 475.; Godlowski, K. Materiały starożytne i wczesnośrednio-wieczne 2. (1973) 338., XXIV. t. A lipicai és a Przeworsk-kultúra jegyeit magánviselő telepeken a Felső-Dnyeszter vidékén: Баран, В. Д., Поселения перших століть . . . табл. XII. 2.

47. Смирнова, Г. И., МИА 116 (1964) 205., рис. 6., 16., Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині 2 (1959) 96.; Сымонович, Э. А., МИА 116 (1964) 276–277., рис. 3–4.

48. Párducz M.–Korek J., i. m. 31.; Lamiová-Schmiedlová, M. i. m. 476.; K. Végh K., ArchÉrt. 112 (1985) 105. Császárkori telep . . . i. m.

49. Salamon Á.–Török Gy., i. m. 157.; K. Végh K., i. m. 105. Császárkori telep . . . i. m., HOM Évk. 13–14. (1975) 126., XXII. t. 8., 86.; Salamon Á., FA 20. (1969) 56., Klio 51. (1969) 327., MAIU 1. (1970) 143., 31. t.; Csallány D., ASzeg 10. (1966) 87–88.

50. Pastor J., AR 12. (1960) 800–810.; Lamiová-Schmiedlová, M. i. m. 461., 38. kép 1., 3–4., 467–472.; Kolník, T. SIA 19. (1971) 528., 30. kép 1.

51. Gajewski, L. APolsk 3. (1959) 101–158., Sprawozdania Archeologiczne 5–6. (1959) 281–302.; Buratynski, S. Prace archeologiczne 22., Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CCCCXII. (1976) 89–112.; Godlowski, K. i. m. 304–319. és ua. 4. (1977) 56–75.

52. A szürke, korongolt, besimított kerámia és pecsételt díszítésének eredetére vonatkozó nézetek összefoglalását l.: K. Végh K., ArchÉrt. 112. (1985) 105. Kelet-szlovákiai megjelenésével, előzményeivel legutóbb P. Jurečko foglalkozott: Jurečko, P. Zur Frage der Genese der römerzeitlichen scheibengedrehten Keramik in der Ostslowakei. In.: Römerzeitliche drehscheibenware im Barbarikum. (Weimar 1984) 71–77.

Egyéb leletek

A leletek között több orsógomb (7. kép 14., 10. kép 9., 21., 12. kép 2., 13. kép 11., 16., 14. kép 6., 19. kép 6., 20. kép 16., 21. kép 8., 22. kép 22.) és orsókarika (8. kép 13., 10. kép 20., 15. kép 23., 21. kép 23.) van. Az orsógombok közül 2 db csonkakúpos, 4 db kettőscsonkakúpos, 2 db lapított gömb formájú. Nem keltezhetők. Előkerülési körülményeiket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az orsógombok 130 cm mélységig, míg az orsókarikák 100–180 cm mélyen kerültek elő. Ez azt jelzi, hogy a korábbi időszakban inkább az orsókarikát használhatták.

Előkerültek még csonteszközök hegyes végűre csiszolt állatsontból (5. kép 8., 9. kép 34., 15. kép 14., 18. kép 14.), fenőkövek, hálonehezék (18. kép 24.), gerezdelt bronzhuzaltöredék (19. kép 20.), mészgyöngy (13. kép 30.), agyagkúptöredékek. A leletek között van néhány őrlőkö is, közepükön többnyire kerek (6. kép 3., 9. kép 30., 13. kép 23.), egy esetben négyszögletes (13. kép 6.) nyílással. Formájuk a kelta malomkövek típusát követi.⁵³ A kelet-szlovákiai őrlőkövekkel kapcsolatban megállapították, hogy mindkét középnylással előfordulnak a La Tène-kortól.⁵⁴ Az egyik telepen megfigyelték, hogy a kora római kori malomkő négyszögletes, míg a késő római kori kerek középnylással rendelkezik.⁵⁵

Több vastárgy is előkerült (12. kép 26., 13. kép 8–9., 14. kép 23., 16. kép 8., 18. kép 32., 19. kép 12.), amelyeknek rendeltetését – a 12. kép 15. sz. késen kívül – nem tudjuk. Legfontosabb fémtárgy az ekevas (7. kép 22. és 22. kép 8.), amely lapát alakú, szimmetrikus. Ez az ekevas típus az i. e. I. sz.-ban tűnik fel Közép-Európában, nálunk a Dunántúlon. Az i. u. I–V. sz.-ban Európa nagy részén elterjedt.⁵⁶ Lapát alakú, aszimmetrikus ekevasat ismerünk pl. Aquincumból,⁵⁷ Dombóvárról,⁵⁸ szimmetrikusat, I–II. sz.-ra keltezett, a miskolc-szirmaihoz közelálló példányt Balatonalmádiból és Badacsonytomajról.⁵⁹ Észak-Magyarországon Garadnáról tudunk egy késő népvándorlás korinak meghatározott, hasonló ekevasról.⁶⁰

A telepen szétszórtan, különböző mélységben, jelentős mennyiségben került elő vassalak, s ez a telepen vagy közelében folyó vasolvasztásra utal. Észak-Magyarországon az ózd-stadioni,⁶¹ a garadnai,⁶² a szilvásváradi⁶³ római kori telepen találtak salakot, s előfordult több szlovákiai,⁶⁴ dél-lengyelországi⁶⁵ lelőhelyen is. A környező országokban több olvasztó kemencét feltártak,⁶⁶ nálunk azonban még nem került elő. Leleteink viszont arra utalnak, hogy a vasérc bányászata és feldolgozása a kelták után tovább folyt.⁶⁷

53. Waldhauser, J. PA 72. (1981) 182., 14. kép.

54. Lamiová-Schmiedlová, M. i. m. 485.

55. Jurečko, P. Historica Carpatica 14. (1983) 383., 355., 56. kép.

56. Balassa I., Az eke és a szántás története Magyarországon. (Bp. 1973) 85., 103.

57. Pető M. FA 26. (1975) 94., 1. kép.

58. Gaál A., ComArchHung. 2. (1982) 29., 4. kép.

59. Müller R., ArchÉrt. 103. (1976) 272., 273., 5. kép.

60. Müller, R. Acta ArchHung. 27. (1975) 95.

61. Párducz M.–Körek J., i. m. 18.

62. Salamon Á.–Török Gy., FA 12. (1960) 166., 168., XXXV. t. 8.

63. Salamon Á., Klio 51. (1969) 327.

64. Lamiová-Schmiedlová, M. i. m. 488., SlA 35. (1987) 27–40.; Pieta, K. i. m. 169–188. stb.

65. Dabrowski, K. WA 35. (1970) 391. stb.

66. Gömöri J., A korai középkori vasolvasztó kemencék és az ékelt vasbucák kérdése. In.: Iparrégészeti kutatások Magyarországon, Sopron 1980. (Veszprém 1981) 109.

67. Heckenast G.–Nováki Gy.–Vastagh G.–Zoltay E., A magyarországi vaskohászat története a korai középkorban. (Bp. 1968) 131.

Telepjelenségek

A telep viszonylag nagy területen feltárt részletében aránylag kevés a házra utaló lakógödör. Ház lehetett a II. és IX., a XIV. és XXV., a XV., a XVIII. és valószínűleg a XXVI. szelvény területén feltárt objektum. E lakógödöröket az altalajba mélyítették, a tetőt a cölöplyukakba állított oszlopok tartották. A cölöplyukak kis száma arra utal, hogy a tetőzet a földfelszínre támaszkodhatott. A II. szelvényben feltárt ház K-i és Ny-i sarkánál levő gödört valószínűleg a tetőt tartó nagy oszlopoknak ásták ki. Hasonló alaprajzú házzal az ózd-stadioni telepnél találkozunk,⁶⁸ de ott a harmadik cölöplyuk is a házon kívül helyezkedik el, míg itt belül. Mindkét lakógödörben belső tűzhely volt, amelyet átégett folt jelzett.

A XVIII. szelvényben előkerült, részben feltárt ház bejárata a karéjosan, lépcsősen kiképzett oldalon lehetett. Hasonló objektumot az ózd-stadioni telepen is megfigyelték, „menedékes feljáróval” a félkör alakúan kiugró oldalon.⁶⁹

A lakógödörökben nem találtunk tapasztott padlót. A feltárás során előkerült vessző- és nádlenyomatos agyagtapasztás-darabok a házak fonott-tapasztott falára utalnak. A tűzhely a teljesen feltárt objektumok esetében házon belül volt, azonban több szabdateri tűzhelyet is találtunk (III., VII., IX., XVIII., XXVI., XXVIII. szelvényben). A tűzhelyeket – a II. szelvényben levő ház kivételével – agyagtapasztásból készítették. Alakjuk ovális vagy kerekded.

Észak-Magyarországon eddig feltárt római kori házakat Arkáról, Szilvásváradról, Zalkodról,⁷⁰ Ózdról, Szirmabesenyőről,⁷¹ a Duna-könyök vidékén Szobról,⁷² Letkésről,⁷³ Ipolytölgyesről⁷⁴ ismerünk, amelyek a miskolc-szirmai házakhoz hasonlóan földbe mélyítették, négyszögletesek, kisméretűek és egy helyiségből állnak, a cölöpök számában és elhelyezkedésében azonban különböznek egymástól. Az észak-magyarországi római kori lakógödörökhöz hasonló, de nagyrészt többcölöpös házak kerültek elő Kelet-Szlovákiában,⁷⁵ a nyugat-szlovákiai, morva területeken,⁷⁶ a Púchov-kultúra lelőhelyein,⁷⁷ a Przeworsk-kultúra lengyelországi telepein,⁷⁸ a Felső-Dnyeszter vidékén⁷⁹ és a csernyahovi kultúra területén.⁸⁰ (Az alföldi szarmata lakógödörök azonban eltérő vonásokat mutatnak.⁸¹) Úgy látszik tehát, hogy ez a földbe mélyített, négyszögletes, kismé-

68. Párducz M.–Korek J., i. m. 23., 3. kép 5., 24.

69. Párducz M.–Korek J., i. m. 23., 3. kép; Vargha L., Acta ArchHung 10. (1959) 204., 11. kép.

70. Salamon Á., MAIU 1. (1970) 140–144. Klio 51. (1969) 327.

71. Párducz M.–Korek J., i. m. 18–29.; Vargha L., im. 197–204.; K. Végh K., Császárkori telep . . . i. m.

72. Bóna I., i. m. 279–280.

73. Papp L., MAIU I. (1970) 111–116.

74. Erdélyi I.–Lamiová-Schmiedlová, M. Vyp 2. (1971) 63., 1. kép 1., 72.

75. Lamiová-Schmiedlová, M. SIA 17. (1969) 487–488., 490.

76. Peškař, I. PA 52. (1961) 415–418.; Kolník, T. AR 14. (1962) 347., 357., 359., 361., 363. Studia Historica Slovaca 2. (1964) 41.

77. Pieta, K. SIA 22. (1974) 90–91.; Die Púchov-Kultur, i. m. 129.

78. Godlowski, K. WA 34. (1969) 329., 307., 1. kép, 318., 8. kép, 317., 5. kép, 319., 9–10. kép, 320., 11. kép, 321., 12–13. kép; Jadczykowa, J. Prace i Materiały 28. (1981) 114–187., 246–247.

79. Козак, Д. Н., Археология. Київ 23 (1977) 72., рис. 1–2., 37 (1982) 40., рис. 3., 43 (1983) 44., рис. 1–2.

80. L.: 79. j.; Смиленко, А. Т.–Брайчевский, М. Ю., Черняховское поселение в селе Леськи близ города Черкассы. In: История и археология юго-западных областей СССР начала нашей эры. Москва 1967. 37., рис. 2.

81. Kovalovszky J., Településásatások Tiszaeszlár–Bashalmon (Bronzkor, III–IV. és XI–XIII. század). (Bp. 1980) 18–23.

retű, egy (ritkán két) helyiségből álló, vert falú lakóház típus általánosan, nagy területen elterjedt volt. A bejárat elhelyezése, továbbá a cölöpök számából és elhelyezéséből következő változatos tetőszerkezet e típuson belül több lakóházformát eredményezett. A megfigyelések szerint az egész római korban át egy időben több házformával kell számolni.⁸² A tűzhely elhelyezésében már voltak területi különbségek: a quád területen feltárt házak általában tűzhely nélküliek, míg a kelet-szlovákiai és dél-lengyelországi telepeken nagyrészt a lakógödörben találjuk a tűzhelyet. Miskolc-Szirmán is volt a házakban tűzhely. A római kori háztípusok előzményeit a késő vaskorban találjuk meg. A kelta lakógödrök formája tovább él a császárkorban a mai cseh, lengyel területeken,⁸³ és sok hasonlóságot találunk a magyarországi késő vaskori és római kori házak között is.⁸⁴

A kemencék a lakógödrökhöz kívül kerültek elő. Közülük kettő volt egyosztagú (VIII. és a XV. szelvényben levő), kettő kétosztagú (III/2., V. szelvényben), s ugyancsak kétosztagú lehetett a VI. szelvényben feltárt kemence is. Valószínűleg kemence volt az I/2. és a XXII. szelvényben előkerült kétosztagú gödör is. Több esetben megtaláltuk az agyagtapasztás, a boltív maradványait is. A leletanyag szerint a III/2. és a VIII. szelvényben levő kemence a II. sz.-ra keltezhető, míg a többi a II–III. sz.-ra. Ez azt jelenti, hogy a két típust egy időben használták. Hasonló kemencéket tártak fel más észak-magyarországi telepen is, Arkán, Zalkodon,⁸⁵ Ózdon, Szirmabesenyőn⁸⁶ amelyek szintén szabad téren voltak.

A többi római kori telephez hasonlóan Miskolc-Szirmán is számos gödör került elő a lakógödrök közötti területen. Lefelé szűkültek, szélesedtek, vagy függőleges oldalúak voltak, aljuk egyenes, ill. ívelt. Rendeltetésüket a bennük levő leletek alapján nem lehet megállapítani. Valószínűleg egy részüket hulladékgödörnek, másokat élelemtárolásra, egyéb gazdasági célra, esetleg agyagkitermelésre használhattak. A bennük talált leletanyagból használatuk pontos idejét nem lehet megállapítani. II. sz.-ra utal az Ia., III/a., IV/a–b–c., X/a. és a XXIII/a., c. gödör esetében, míg a többinél a II–III. sz.-ra.

Összefoglalás

A feltárt miskolc-szirmai telep egy nagyobb település széle lehetett, amelynek a dombtetőn elhelyezkedő magvát a Sajó már elpusztította. Ezzel magyarázható, hogy kevés a házak száma, s a telepjelenségek zömét gödrök alkotják, s talán az is, hogy a különböző objektumok nem mutatnak meghatározott elrendeződést, valamiféle rendszert. Délkelet-Szlovákiában a római kori telepek sűrűn fordulnak elő, és általában nagy kiterjedésűek, átmérőjük sokszor az 500 m-t is meghaladja. Gyakran a házak meghatározott sorban helyezkednek el, a gödrök, kemencék pedig a házak mellett.⁸⁷ Dél-Lengyelországban, Felső-Sziléziában viszont a telepek kisebb kiterjedé-

82. *Lamiová-Schmiedlová, M.* i. m. 487.

83. *Čizmař, M.* PA 75. (1984) 466., 2. kép., 467., 3. kép; *Lamiová-Schmiedlová, M.* i. m. 488.

84. *B. Bónis É.*, Die späteltische Siedlung Gellérthegey-Tabán in Budapest. AH 47. (Bp. 1969) 207.; *Patay P.*, FA 11. (1959) 39–45.; *Nováki Gy.*, SSz 15. (1961) 247–251., ArchÉrt. 88. (1961) 81–82.; *Pusztai, R.* Arrabona 8. (1967) 5–11.; *Torma I.*, MAIU 1. (1970) 19. t.; *Horváth L.*, VMMK 11. (1972) 85–91., Zalai Gyűjtemény 8. (1978) 11–21.; *Gabler, D.* MAIU 10–11. (1980–81) 357–358., 360.; *K. Végh K.*, Császárkori telep . . . i. m.

85. *Salamon Á.*, MAIU 1. (1970) 140., 28. t., 143.

86. *Párducz M.–Korek J.*, i. m. 29–30.; *K. Végh K.*, i. m.

87. *Lamiová-Schmiedlová, M.* i. m. 487.

sűkek, általában néhány házból állnak. Az objektumok nagy területen, de ritkán jelentkeznek, minden rendszer nélkül. A telepek szintén nagy számban fordulnak elő, közel, sokszor csak néhány száz méterre egymástól. A hozzájuk tartozó temetők alacsony sírszáma (40–100 sír) igazolja a telepek kis méretét, a kis létszámú lakosságot.⁸⁸ Hasonlót tapasztalunk a magyarországi kelta telepeknél is: a jelenlegi kutatás szerint ezek is szétszórtaan elhelyezkedő, néhány házból álltak.⁸⁹

A házak kis méretéből arra következtethetünk, hogy azokban nem nagy, hanem kis létszámú családok éltek. Erre a következtetésre jutottunk a sok hasonlóságot mutató, nagy kiterjedésű szirmabesenyői telep esetében is, és szintén ezt figyelték meg a Przeworsk-kultúra lengyelországi településein.⁹⁰ Telepünk lakói állattartással és földműveléssel foglalkoztak. Ezt bizonyítják az állatcsontok, továbbá az ekevas és a magvak őrlésére szolgáló kézi malomkövek. Ezt az ekevastípust többszörösen megmunkált földéken alkalmazhatták, jobban, mélyebben meg tudták művelni vele a földet.⁹¹ A nagy mennyiségű vassalak azt bizonyítja, hogy a telepen vagy közelében vasolvasztás folyt. A házakban levő munkagödörök a mindennapi tevékenységek céljait szolgálták. Az orsógombok és orsókarikák a szövés-fonás bizonyítékai. Kereskedelmi kapcsolatra utal a pannóniai és a Blažice-i kerámia.

A telep megszűnésének oka a mezőgazdasági termelésre használt földterület kimerülése vagy a Sajó áradása lehetett. Az ásatási megfigyelések és az előkerült leletek nem a telep hirtelen – pl. tűzvész vagy ellenséges támadás miatt történő – elhagyására utalnak.

A település korának meghatározásával kapcsolatban figyelembe kell vennünk a felső rétegek általában 50–60 cm mélységig megfigyelt Árpád-kori bolygatottságát. Ennek ellenére azonban nyilvánvaló, hogy az itt előkerült leletek a telep későbbi időszakából valók. Mindössze négy szelvényben (XX., XXV., XXVI., XXVIII.) találtunk 100 cm-ig, ill. az altalajig Árpád-kori cserepeket, amelyek itt a többi réteg bolygatottságára is utalnak. Az e szelvényekben előkerült római kori leletek zöme azonban nem befolyásolja döntően a telepről alkotott képet.

A miskolc-szirmai telep korát az i. u. II. sz. első felétől a III. sz. közepéig keltezhetjük. Ez az időszak Eggers abszolút kronológiája szerint a B₂ első fele – C₁ és C₂ első felére, Godlowski időrendje alapján a B₂ vége – B₂/C₁–C_{1ab} szakaszra, Kolník beosztása szerint pedig a B_{2bc}–B₂C₁–C_{1ab} korszakra esik.⁹² A település korai szakaszából származnak a jellegzetes kelta és dák jellegű leletek. Megszűnésének idejét a III. sz. első harmadára keltezhető terra sigillaták, továbbá a Blažice-i típusú kerámia határozza meg. A viszonylag kevés sűrű, korongolt, besimított, pecsételt áru azt bizonyítja, hogy a telep a Blažice-i műhely virágkorában már nem állt fenn, tehát legkésőbb a III. sz. közepén megszűnt. A megszűnés ideje egyúttal a település kezdetét is körvonalazza: a több, mint 1 m vastag települési réteg – a leletanyaggal egybehangzóan – arra utal, hogy a telepnek hosszú ideig, legalább egy évszázadig kellett fennállnia, tehát a markomann háborúk előtt létesült. A leletanyag túlnyomó többségét a nem helyi eredetű kerámia alkotja, amely a vandál Przeworsk-kultúra I–III. sz.-i emlékéanyagához

88. Godlowski, K. i. m. 329–330.

89. F. Petress É., A kelták Fejér megyében. In.: Fejér megye története I/3. (Székesfehérvár 1971) 130.; Horváth L., i. m. 16.

90. Godlowski, K. i. m. 329.; K. Végh K., i. m.

91. Balassa I., i. m. 85.

92. Eggers, H. J. JRGZM 2. (1955) 230.; Godlowski, K. The chronology of the Late Roman and Early Migration Periods in Central Europe. (Krakow 1970) 99., 19. kép és Kultúra przeworska. In.: Praehistoria Ziem Polskich, Tom V. Wrocław 1981. 52.; Kolník, T. SIA 28. (1980) 197–212.

kapcsolódik, s a telepjelenségek is alátámasztják a lelőhelynek e kultúrkörbe tartozását. Ezért feltehetőleg a miskolc-szirmai telepet a sajókeresztúri, a szirmabesenyői és valószínűleg a nógrádi területektől keletre eső több más észak-magyarországi lelőhelyhez hasonlóan, a markomann háborúk után letelepített vandálok előtt a mai Délkelet-Szlovákia felől érkező kisebb népcsoportok létesítették. A szlovákiai kutatás e népességnek észak felől Kelet-Szlovákiába történő benyomulásával az i. u. 70–80 körüli időtől, az I–II. sz. fordulójától számol.⁹³ A leletanyagban található quád, ill. nyugati germán jellegű kerámia a quád szomszédságot, kapcsolatot bizonyítja.

Észak-Magyarország római kori története a fentiek szerint még számos jelenleg meg nem oldható kérdést vet fel, s legtöbb esetben csak feltevésekre szorítkozhatunk. Mindezekre a választ a további feltárások adhatják meg.

Rövidítések

- AAC = Acta Archaeologica Carpathica
Acta ArchHung = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum
AH = Archaeologia Hungarica
APolsk = Archeologia Polski
AR = Archeologické Rozhlédý
ArchÉrt. = Archaeologiai Értesítő
ASzeg = Acta Antiqua et Archaeologica
ComArchHung = Communicationes Archaeologicae Hungariae
DissPann = Dissertationes Pannonicae
FA = Folia Archaeologica
HOMÉ = Herman Ottó Múzeum Évkönyve
JRGZM = Jahrbuch der Römisch-Germanischen Zentralmuseums
MAIU = Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften
MIA = Материалы и Исследования по Археологии ССР
PA = Památky Archeologické
SIA = Slovenská Archeologia
SSz = Soproni Szemle
StZ = Studijné Zvesti AUSAV
VMMK = Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei
Vyp = Východoslovenský Pravek
WA = Wiadomości Archeologiczne
ZfA = Zeitschrift für Archäologie
ZSNM Hist. = Zborník Slovenského Národného Múzea História

93. *Lamiová-Schmiedlová, M.* i. m. 466. Ältere römische Kaiserzeit in der Ostslowakei. In.: Symposium Ausklang der Laténe-Zivilisation . . . i. m., 205. Thraeo-Dacica 1982. 32.; *Kropotkin, V.*, V. Denkmäler der Przeworsk-Kultur in der Westukraine und ihre Beziehungen zur Lipica- und Černjachov-Kultur. In.: Symposium Ausklang der Laténe-Zivilisation . . . i. m. 174.; *Kolník, T.* i. m.; *Jurečko, P.* Historica Carpathica 12. (1981) 207., 14. (1983) 382.; *Terjal, J.* i. m. 209. A külföldi és a hazai kutatás álláspontját a Przeworsk-kultúra észak-magyarországi elterjedésével, ill. a vandálok letelepítésével kapcsolatban lásd: *K. Végh K.*, ArchÉrt. 112. (1985) 106.

AKAISERZEITLICHE SIEDLUNG IN MISKOLC-SZIRMA

(Auszug)

Im südöstlichen Teil von Miskolc, in Szirma, am rechten Ufer des Flusses Sajó, in dem Teil der „Holt-Sajó“ genannt wird, haben wir in der durch das Hochwasser des Flusses zerstörten Siedlung aus der Römerzeit 1964–1965 Notausgrabungen durchgeführt. Im Verlaufe dessen fanden wir in den oberen Schichten Scherben aus der Arpaden-Zeit, tiefer auch in kleiner Menge Siedlungreste aus der Bronzezeit. Die Studie soll mit den Erscheinungen und Funden aus der Römerzeit bekannt machen.

Der größte Teil der Funde stellt *Keramik* dar. Pannonischen Ursprungs sind die Bruchstücke von Terra sigillata, unter denen die bestimmbareren Stücke aus dem ersten Drittel des 3. Jahrhunderts stammen.⁹ Die Mehrzahl der aus den kaiserzeitlichen Siedlungen in Nordungarn zum Vorschein gekommenen Terra sigillata sind ähnlich datiert.¹¹ Pannonischen Ursprungs sind noch die gestreift mit rotbrauner Bemalung verzierten Bruchstücke (15. Abbildung 31. und 23. Abbildung 8, 16. Abbildung 19. und 23. Abbildung 10.), die gezähnten Verzierungen (5. Abbildung 26, 6. Abbildung 24. und 22. Abbildung 4, 7. Abbildung 21, 9. Abbildung 15, 13. Abbildung 14, 16. Abbildung 12, 17. Abbildung 6, 19. Abbildung 8), die Überreste der Reibschüssel (6. Abbildung 6.), das Teil eines Gefäßes mit eingedrückten Seiten (16. Abbildung 4.) und einige Überreste von auf der Töpferscheibe hergestellten grauen, rotbraunen Schüsseln und Krügen. Diese Funde kamen in jeder Schicht der Siedlung vor, die größere Menge befand sich aber in den oberen Schichten. Dies unterstreicht die schon getroffene Feststellung, daß der pannonische Import in Richtung der Gebiete Nordungarns und der Slowakei sich in der zweiten Hälfte des 2. Jahrhunderts, nach den Markomannenkriegen, verstärkt hat.¹⁹

Die örtliche Keramik – in der Mehrzahl aus tiefliegenden Schichten stammend – wird von Gefäßbruchstücken keltischen und dakischen Charakters verkörpert. Ihr Erscheinen zeigt, daß die Traditionen der keltischen und dakischen Keramikunst weiterleben.

Der größere Teil der Keramik wird von nicht örtlichem Material gebildet, dessen eine Gruppe die grobe, handgemachte, die andere Gruppe die dunkelgraue, glänzende, feinere Keramik darstellt. Solche Funde kennen wir von den früheren und späteren kaiserzeitlichen in Nordungarn²⁸, von den ostslowakischen Siedlungen der frühen Römerzeit, die zu den Wandalen zugeschriebenen Przeworsk-Kultur gehören,²⁹ weiterhin von den Fundstätten aus dem 1. – 3. Jahrhundert der Przeworsk-Kultur in Mittel- und Südpolen,³⁰ Oberschlesien,³¹ am oberen Dnjestr und in der Gegend des westlichen Bug.³² Ähnlich ist die Keramik, vor allen Dingen die grobe Keramik in den quadischen Siedlungen Mährens und der Südwest-Slowakei,³³ sowie in den als quadisch bestimmten Siedlungen des 1. – 3. Jahrhunderts des Donau-Knies.³⁴

Häufig kommen Speichergefäß-Scherben vor. Eine besondere Gruppe bilden die Reste von grauen, auf der Töpferscheibe hergestellten, geglätteten Keramiken, die mit den übrigen nordungarischen, ähnlichen Stücken⁴⁹ zusammen mit der vom Ende des 2. bis zum 3. Jahrhundert datierten Werkstatt von Blažice verbunden werden können.⁵²

Mit der Keramik zusammen kamen *Spinnwirtel*, *Knochengeschäften*, *Wetzsteine*, *Netzgewichte*, *Bruchstücke von Tonkegeln*, *Mahlsteine*, *Eisengegenstände* zum Vorschein, unter denen sich eine symmetrische Pflugschar befindet (7. Abbildung 22. und 22. Abbildung 8.). Dieser Typ war im 1. – 5. Jahrhundert u. Z. in einem weiten Teil Europas verbreitet.⁵⁶

In der Siedlung wurden verstreut, in verschiedenen Tiefen bedeutende Mengen *Eisenschlacke* gefunden, was auf Eisenschmelze in der Siedlung oder in deren Nähe

hinweist. In Nordungarn wurde in den römischen Siedlungen im Stadion von Ózd,⁶¹ von Garadna⁶² und von Szilvásvár⁶³ Schlacke gefunden. Schmelzöfen sind noch keiner zum Vorschein gekommen, aber die Schlackenfunde beweisen, daß der Abbau von Eisenerz und dessen Aufarbeitung nach den Kelten weiter fortgeführt wurde.⁶⁷

Im Verlaufe der Siedlungsercheinungen zeigten sich zahlreiche *Ausgrabung*. Die in der Gegend des II. und IX., des XIV. und XXV., des XV., des XVIII. und wahrscheinlich des XXVI. Abschnittes aufgeschlossenen Objekte waren Häuser. Diese Wohngruben wurden in den Boden gegraben, das Dach wurde von in Pfostenlöcher gestellten Pfählen getragen. Die geringe Zahl der Pfostenlöcher weist darauf hin, daß sich das Dach auf die Erdoberfläche gestützt haben kann. Ein ähnliches Haus, wie es im II. Abschnitt der Siedlung gefunden wurde, haben wir in der Siedlung im Stadion von Ózd angetroffen.⁶⁸ Der Eingang des im XVIII. Abschnitt zum Vorschein gekommenen, teilweise freigelegten Hauses wird auf der bogenförmigen, treppenartig ausgebildeten Seite gewesen sein. Ähnliche Wohngruben wurden ebenfalls in der Siedlung im Stadion von Ózd gefunden.⁶⁹

In der Wohngrube haben wir keinen Lehmfußboden gefunden. Die im Laufe der Ausgrabung zum Vorschein gekommenen Lehmmauerstücken mit Ruten- und Schilfabdrücken weisen darauf hin, daß die Wände der Häuser aus geflochtenen, mit Lehm beschmiertem Material bestanden. Die Feuerstellen waren innerhalb des Hauses, wir haben jedoch auch mehrere offene Feuerstellen gefunden. Die Herde sind – mit Ausnahme des im Haus im II. Abschnitt gefundenen (verbrannter Fleck, Asche) – aus Lehm hergestellt worden.

In Nordungarn sind Häuser aus der Römerzeit bisher aus Arka, Szilvásvár, Zalkod,⁷⁰ Ózd, Szirmabesenyő,⁷¹ aus der Gegend des Donauknies aus Szob,⁷² Letkés,⁷³ Ipolytölgyes⁷⁴ bekannt, die ähnlich wie die Häuser von Miskolc-Szirma in die Erde gegraben wurden, viereckig, von kleinem Ausmaß waren und aus einem Raum bestehen. In der Anzahl der Pfosten und deren Anordnung unterscheiden sie sich dagegen. Den nordungarischen Wohngruben ähnliche, aus der Römerzeit stammende, aber zum größten Teil aus mehr Pfosten bestehende Häuser sind in der Ostslowakei,⁷⁵ in der Westslowakei, in mährischen Gegenden,⁷⁶ an den Fundorten der Puchov-Kultur,⁷⁷ in Siedlungen der Przeworsk-Kultur in Polen,⁷⁸ in der Gegend des oberen Dnjestr,⁷⁹ und im Gebiet der Tschernjachow-Kultur⁸⁰ zum Vorschein gekommen. Dieser in die Erde gegrabene, viereckige, kleine, aus einem Raum (selten aus zwei Räumen) bestehende Wohnhaustyp mit gestampften Wänden war als allgemein, auf weiten Gebieten verbreitet. Die Anordnung des Einganges, weiterhin die Zahl und Verteilung der Pfosten und die sich daraus ergebende Dachkonstruktion entwickelte innerhalb dieses Typs verschiedene Wohnhausformen. Nach den Beobachtungen ist während der ganzen Römerzeit gleichzeitig mit mehreren Hausformen zu rechnen.⁸² Die Vorgänger der Häuser aus der Römerzeit finden wir in der späten Eisenzeit. Die Formen der keltischen Wohngruben leben in der Kaiserzeit auf den Gebieten des heutigen Polens, Böhmens weiter⁸³ und es sind auch viele Ähnlichkeiten mit den Häusern Ungarns aus der späten Eisenzeit und der Römerzeit zu finden.⁸⁴

Die Öfen kamen außerhalb der Wohngruben zum Vorschein, sie waren ein- oder zweiteilig. In mehreren Fällen wurden Überreste von Lehmwänden, von Gewölben gefunden. Nach den Funden zu urteilen wurden die zwei Typen gleichzeitig verwendet. Ähnliche Öfen wurden in Arka, Zalkod,⁸⁵ Ózd, Szirmabesenyő⁸⁶ ausgegraben, diese waren ebenfalls im Freien angeordnet.

Ähnlich wie bei anderen Siedlungen der Römerzeit kamen auch in Miskolc-Szirma zahlreiche Gruben ans Tageslicht. Wahrscheinlich ist ein Teil von diesen als Abfallgrube, ein anderer Teil als Lebensmittellager oder zu anderen wirtschaftlichen Zwecken, eventuell zum Gewinnen von Lehm, verwendet worden.

Die aufgeschlossene Siedlung von Miskolc-Szirma könnte der Rand einer größeren Siedlung sein, deren sich auf der Spitze des Hügels befindlichen Teil der Sajó schon vernichtet hat. Damit kann erklärt werden, warum die Zahl der Häuser so gering ist, warum die Siedlung zum großen Teil von Gruben gebildet wird und vielleicht aus das, daß die verschiedenen Objekte keine bestimmte Anordnung, kein System bilden.

Aus den kleinen Maßen der Häuser kann darauf gefolgert werden, daß diese nicht von großen, sondern von Familien mit kleiner Personenzahl bewohnt wurden, wie auch die Siedlung von Szirmabesenyő und das konnte auch bei den Siedlungen der Przeworsk-Kultur in Polen beobachtet werden.⁹⁰ Die Bewohner unserer Siedlung beschäftigten sich auch mit Tierhaltung und Ackerbau, was durch das tierische Knochenmaterial, weiterhin durch die Pflugschar und durch die zum Mahlen der Körner dienenden Mahlsteine bewiesen wird. Dieser Pflugschar-Typ könnte auf mehrfach bearbeiteten Flächen angewandt worden sein, damit konnte die Erde besser, tiefer bearbeitet werden.⁹¹ Die große Menge Eisenschlacke beweist, daß in der Siedlung oder in deren unmittelbarer Nähe Eisen erschmolzen wurde. Die in den Häusern befindlichen Arbeitsgruben dienten für alltägliche Arbeitszwecke. Die Spinnwirtel und Spulenringe sind Beweise für das Spinnen und Weben. Auf die Handelsbeziehungen weist die pannonische und Blažice-Keramik hin.

Grund der Aufgabe der Siedlung kann die Erschöpfung der für die landwirtschaftliche Produktion genutzten Flächen oder das Hochwasser des Sajó sein. Die Wahrnehmungen bei der Ausgrabung lassen nicht auf ein plötzliches Verlassen der Anlage schliessen.

Die Siedlung Miskolc-Szirma können wir auf die erste Hälfte des 2. Jahrhunderts bis Mitte des 3. Jahrhunderts u. Z. datieren, also nach Eggers absoluter Chronologie erste Hälfte B_2 – erste Hälfte C_1 und C_2 , nach der Zeitordnung von Godlowski auf den Abschnitt Ende B_2 – B_3 / C_1 – C_{1ab} , nach der Einteilung von Kolnik auf das Zeitalter B_{2bc} – B_2C_1 – C_{1ab} .⁹² Aus der früheren Periode der Siedlung stammen die Funde keltischen und dakischen Charakters, die Zeit der Aufgabe der Siedlung kann mit der auf das erste Drittel des 3. Jahrhunderts datierbaren Terra sigillata bestimmt werden. Die verhältnismäßig gering vorkommende graue auf der Töpferscheibe hergestellte, geglättete und gestempelte Keramik zeigt, daß diese Siedlung in der Blütezeit der Blažice-Werkstatt schon nicht mehr bestand. Das Fundmaterial nicht lokalen Ursprungs schließt sich an das Venkmalmaterial der Przeworsk-Kultur des 1.–3. Jahrhunderts an und die Siedlungsfunde unterstreicht auch, daß die Fundstelle in den Kreis der Przeworsk-Kultur der Wandalen einzuordnen ist. Darum wird die Siedlung von Miskolc-Szirma gemeinsam mit den Siedlungen von Sajókeresztúr, Szirmabesenyő und wahrscheinlich auch mit mehreren anderen nordungarischen Fundstätten, die östlich des Gebietes von Nőgrád liegen, vor den sich nach den Markomannen-Kriegen ansiedelnden Wandalen, von aus der heutigen südöstlichen Slowakei kommenden kleineren Volksgruppen geschaffen worden sein. Die slowakische Forschung rechnet mit dem Einzug der Bevölkerung aus nordöstlicher Richtung nach der Ostslowakei mit der Zeit ab 70–80 u. Z., ab der Jahrhundertwende des 1. – 2. Jahrhunderts.⁹³ Die im Fundmaterial zu bemerkende Keramik quadischen bzw. westgermanischen Charakters beweist die Nachbarschaft der Quaden, die Kontakte zu ihnen.

Katalin K. Végh